

**UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA**

DIPLOMSKO DELO

VERONIKA ZAJC

**UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA**

DIPLOMSKO DELO

**POLOŽAJ PRIDELOVALCEV ZELENJAVE OB VKLJUČITVI
SLOVENIJE V EVROPSKO UNIJO**

Ljubljana, november 2001

VERONIKA ZAJC

IZJAVA

Študentka Veronika Zajc izjavljam, da sem avtorica tega diplomskega dela, ki sem ga napisala pod mentorstvom dr. Zarjana Fabjančiča in dovolim objavo diplomskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, dne 22.11.2001

Podpis:

KAZALO

1 UVOD	1
2 EVROPSKA UNIJA	2
2.1 Predstavitev Evropske unije.....	2
2.2 Države članice Evropske unije.....	2
2.3 Države kandidatke Evropske unije.....	2
2.4 Institucije Evropske unije	3
2.5 Ključni datumi v pristopanju Slovenije k Evropski uniji.....	3
3 KMETIJSTVO	5
3.1 Stanje kmetijstva v Sloveniji	5
3.2 Stanje na področju svežega sadja in zelenjave	6
3.3 Neugodne naravne razmere in raba zemljišč za kmetijsko pridelavo	6
4 PRIDELOVALCI ZELENJAVE TER RAZLIČNE VRSTE PRIDELOVANJA ZELENJAVE	9
4.1 Načini pridelovanja zelenjave	9
4.1.1 Konvencionalni	9
4.1.2 Integrirani.....	11
4.1.3 Ekološki	12
4.2 Pomen ekološkega kmetovanja za potrošnike in pridelovalce	12
5 VPLIV NA KMETIJSTVO OB VKLJUČITVI SLOVENIJE V EVROPSKO UNIJO	13
5.1 Kaj pomeni pristop k Evropski uniji za slovensko kmetijstvo?	13
5.2 Kaj pomeni skupna kmetijska politika za slovensko kmetijstvo, ko bo Slovenija polnopravna članica Evropske unije?	14
6 KMETIJSKA POLITIKA	15
6.1 Kmetijska politika pred osamosvojitvijo	15
6.2 Nastanek skupne kmetijske politike (SKP).....	15
6.3 Reforme skupne kmetijske politike	16
6.4 Agenda 2000 in njene posledice za skupno kmetijsko politiko.....	16
6.5 Institucije, zadolžene za vodenje kmetijske politike.....	17
7 NAČELA IN MEHANIZMI SKUPNIH TRŽNIH UREDITEV	18
7.1 Skupne tržne ureditve.....	18
7.2 Mehanizmi skupnih tržnih ureditev v Evropski uniji	19
7.2.1 Mehanizmi skupnih ureditev trga zelenjave v Evropski uniji.....	19
7.2.2 Institucionalne cene v Evropski uniji.....	19
7.2.3 Zunanjetrgovinski ukrepi	19
7.2.4 Umik proizvodov s trga in podpore porabi.....	21
7.2.4.1 Intervencijski nakup	21
7.2.4.2 Podpora skladiščenju.....	21
7.2.4.3 Druge oblike umikov s trga	22
7.2.4.4 Podpore porabi.....	22
7.2.5 Neposredna plačila.....	22

8 ZUNANJETRGOVINSKI ODNOSI V KMETIJSTVU23

- 8.1 Evropski sporazum..... 23
- 8.2 Sporazum o prosti trgovini med državami srednje Evrope 23

9 SKUPNA TRŽNA UREDITEV ZA ZELENJAVO V EVROPSKI UNIJI24

- 9.1 Skupna tržna ureditev v Evropski uniji..... 24
- 9.2 Zunanjetrgovinski režim v Evropski uniji 24
 - 9.2.1 Zaščita na meji 24
 - 9.2.2 Sprožitvene cene..... 24
 - 9.2.3 Sprožitvene količine (trigger volumes) 25
 - 9.2.4 Uvozne licence (import licences) in posebna zaščitna klavzula GATT 25
- 9.3 Spremljajoči ukrepi v Evropski uniji..... 25
 - 9.3.1 Klasifikacija in kakovost proizvodov..... 25
- 9.4 Ureditev notranjega trga Evropske unije 26
 - 9.4.1 Interventni odkup na trgu zelenjave..... 26

10 PRIZNANE ORGANIZACIJE PROIZVAJALCEV V EVROPSKI UNIJI IN SLOVENIJI.....28

- 10.1 Priznane organizacije proizvajalcev v Evropski uniji..... 28
- 10.2 Priznane organizacije proizvajalcev v Sloveniji..... 29
 - 10.2.1 Združenje za integrirano pridelavo zelenjave v Sloveniji 29
 - 10.2.2 Združenje za ekološko kmetovanje Slovenije..... 30
- 10.3 Operativni sklad in operativni program organizacije pridelovalcev v Evropski uniji..... 30

11 ANALIZA STANJA ZELENJADARSTVA V EVROPSKI UNIJI IN PRIMERJAVA S SLOVENIJO32

- 11.1 Primerjava mehanizmov uravnavanja trga zelenjave v Evropski uniji in Sloveniji..... 32
- 11.2 Pridelava zelenjave..... 33
- 11.3 Površina zemljišč za vrtnarsko pridelavo..... 38
- 11.4 Pridelovalci glede na način pridelovanja 39
- 11.5 Načini prodaje pridelkov 39
- 11.6 Izobrazba 40
- 11.7 Uvoz zelenjave..... 41
- 11.8 Izvoz zelenjave..... 42

12 POSLEDICE VSTOPA V EVROPSKO UNIJO ZA PRIDELOVALCE ZELENJAVE44

13 SKLEP46

14 LITERATURA.....47

15 VIRI.....47

16 Priloga

KAZALO SLIK

Slika 1: Zemljiška kategorija skupaj v letu 1998.....	6
Slika 2: Kmetijska zemlja v uporabi, 2000.....	7
Slika 3: Odstotek površine zemljišč za zelenjavo, zelišča, jagode in gojene gobe na prostem in v zaščitenih prostorih.....	7
Slika 4: Pridelovalne površine, namenjene posameznim skupinam zelenjave v letu 2000.....	8
Slika 5: Delež integrirano pridelane zelenjave v primerjavi s skupno tržno pridelavo leta 1998 (60.000 ton letno po oceni Kmetijsko svetovalne službe Slovenije).....	10
Slika 6: Delež integrirano pridelane zelenjave v primerjavi s skupno tržno pridelavo leta 1999 (60.000 ton letno po oceni Kmetijsko svetovalne službe Slovenije).....	10
Slika 7: Delež integrirano pridelane zelenjave v primerjavi s skupno tržno pridelavo leta 2000 (60.000 ton letno po oceni Kmetijsko svetovalne službe Slovenije).....	11
Slika 8: Struktura pridelave po vrstah vrtnin (zelenjave) v Evropski uniji v letu 1995.....	35
Slika 9: Struktura pridelave po vrstah vrtnin (zelenjave) v Sloveniji v letu 1995.....	35

KAZALO TABEL

Tabela 1: Mehanizmi urejanja trga sveže zelenjave v Evropski uniji in Sloveniji.....	33
Tabela 2: Pridelana zelenjava v Sloveniji v letih 1992 do 1998 (v t).....	34
Tabela 3: Hektarski pridelki pomembnejših vrtnin t/ha (povprečje 1992-96).....	37
Tabela 4: Osnovna površina zemljišč za vrtnarsko pridelavo, Slovenija 1. julij 2000.....	38
Tabela 5: Pridelovalci zelenjave, zelišč, jagod in gojenih gob glede na način pridelovanja, Slovenija 1. julij 2000	39
Tabela 6: Pridelovalci zelenjave, zelišč, jagod in gojenih gob po načinu prodaje, Slovenija 2000.....	40
Tabela 7: Strokovna izobrazba nosilca vrtnarske pridelave, Slovenija 2000.....	40
Tabela 8: Skupni uvoz zelenjave (krompir, paradižnik, čebula, šalotka, česen, por, druge čebule, kapusnice, solata, radič, korenovke, kumare, kumarice za vlaganje, stročnice ter druge vrtnine) od leta 1996 do 2001.....	41
Tabela 9: Količina uvoza zelenjave (v kg) (krompir, paradižnik, čebula, šalotka, česen, por druge čebule, kapustnice, solata, radič, korenovke, kumare, kumarice za vlaganje, stročnice ter druge vrtnine) iz posamezne države Evropske unije od leta 1996 do 2001.....	42
Tabela 10: Količina uvoza posameznih vrst zelenjave v Slovenijo iz držav Evropske unije v letu 2000.....	42
Tabela 11: Količina izvoza v kilogramih (krompir, paradižnik, čebula, šalotka, česen, por, druge čebule, kapustnice, solata, radič, korenovke, kumare, kumarice za vlaganje, stročnice ter druge vrtnine) v posamezne države Evropske unije od leta 1996 do 2001.....	43
Tabela 12: Količina izvoza posameznih vrst zelenjave iz Slovenije v države Evropske unije v letu 2000.....	43

1 UVOD

Republika Slovenija je neodvisnost od nekdanje Jugoslavije razglasila junija 1991. V desetih letih svoje samostojnosti je dosegla pomemben napredek v mednarodnem povezovanju, saj je postala članica Svetovne trgovinske organizacije in sklenila številne trgovinske sporazume. Sedaj pa je njen glavni cilj priključitev k Evropski uniji.

Slovenija je 10. junija 1996 z Evropsko unijo podpisala sporazum o pridruženem članstvu in istočasno vložila prošnjo za polnopravno članstvo. To je bil začetek dolgotrajnega približevanja in prilagajanja Slovenije Evropski uniji na področju zakonodaje, gospodarstva in drugih področjih. Pred vstopom v Evropsko unijo morajo države kandidatke skozi proces tehničnih in političnih pogajanj.

Izkušnje kažejo, da bo kmetijstvo velik problem priključevanja Slovenije v Evropsko unijo. Največ sprememb prinaša prevzem programov in ukrepov skupne kmetijske politike (SKP), ki je drugačen, kot ga poznamo v Sloveniji. Z majhno spremembo prodajnih cen in proračunskih podpor se lahko močno spremenijo prihodki pridelovalcev vrtnin, zato je potrebno dobro poznavanje razmer in mehanizmov delovanja Skupnosti. V Sloveniji so cene kmetijskih pridelkov na ravni cen Evropske unije. Po vstopu v Evropsko unijo pa naj bi se te cene znižale. Izostanek kompenzacijskih plačil bo po vstopu še poslabšal stanje slovenskih kmetov. Zelo dobro bi bilo, če bi Evropska unija obravnavala vsako državo (ki namerava vstopiti v Evropsko unijo) posebej in takrat bi lahko Slovenija uveljavila argumente majhnih količin in visoke kakovosti pridelane zelenjave, ki ne more prizadeti stabilnosti evropskega trga, vendar je velikega pomena za slovensko kmetijstvo.

Prihodnji razvoj kmetijstva v Sloveniji bo v veliki meri zaznamovalo članstvo Slovenije v Evropski uniji, ki pomeni veliko odpiranje domačega trga in povečanje konkurence.

Na kmetijskem področju se glede priključevanja Slovenije v Evropsko unijo poraja veliko vprašanj. Kako bo s slovenskimi kmetijami po vstopu? Kakšne bodo cene kmetijskih pridelkov? Kakšne bodo podpore kmetom? Kaj se bo zgodilo z notranjo in zunanjo trgovino kmetijskih pridelkov? Kaj se bo zgodilo s slovenskim podeželjem? Vsa ta vprašanja in še mnoga druga so v tem trenutku zelo aktualna. Namen tega dela je predstaviti zdajšnje in prihodnje (ko bo Slovenija v Evropski uniji) stanje pridelovalcev zelenjave v Sloveniji. Skupna kmetijska politika prinaša stabilen in urejen sistem podpor in zaščite kmetijstva. Dejstvo je, da bomo prevzeli vse tržne ureditve Evropske unije in da se bomo morali temu prilagoditi.

Cilj tega dela je na kratko opisati nastanek in razvoj Evropske unije, opisati slovensko kmetijstvo sedaj in potem, ko bo Slovenija polnopravna članica Evropske unije, predstaviti načine pridelovanja zelenjave in na kratko opisati naravne danosti Slovenije. Poleg tega pa je cilj diplomske naloge tudi opisati kmetijsko politiko in skupne tržne ureditve ter notranjo trgovino z zelenjavo.

2 EVROPSKA UNIJA

2.1 Predstavitev Evropske unije

S podpisom maastrichtske pogodbe 7. februarja 1992 je Evropska unija dobila sedanje ime. Tedanje članice so bile Belgija, Nemčija, Francija, Italija, Luksemburg in Nizozemska. Zdaj ima Evropska unija petnajst držav članic, 372 milijonov prebivalcev in skupni trg, na katerem se vsako leto ustvari za več kot šest tisoč milijard dolarjev blaga in storitev. V Evropski uniji je enajst uradnih jezikov (angleški, danski, finski, francoski, grški, italijanski, nemški, nizozemski, portugalski, španski in švedski) (Služba Vlade Republike Slovenije za evropske zadeve, 2000, str. 8).

Ob ustanovitvi Evropske unije se je izrazila želja po skupni oziroma enotni valuti vseh držav članic. Članice Evropske unije, z izjemo štirih, so prvega januarja leta 1999 uvedle skupno valuto – evro, ki je za zdaj knjižna valuta. Uporablja se predvsem na finančnih trgih in v bančnem poslovanju, medtem ko bodo skupni bankovci in kovanci v obtok dani šele prvega januarja leta 2002. Nacionalni denar naj bi predvidoma zamenjali do prvega marca leta 2002. Maastrichtska pogodba zastavlja pet pogojev za uvedbo evra:

- pogodba nalaga, da mora biti proračunski primanjkljaj manjši od treh odstotkov vrednosti BDP,
- državni dolg mora biti manjši od 60 % BDP,
- inflacija ne sme presegati povprečne inflacije treh članic z najnižjo inflacijo za več kot 1,5 odstotne točke,
- dolgoročne obrestne mere morajo biti manj kot dve odstotni točki nad povprečjem obrestnih mer treh članic z najnižjo inflacijsko stopnjo,
- država mora imeti dve leti pred uvedbo evra stabilen tečaj domače valute.

Po oceni Evropske komisije pa Slovenija ob vstopu v Evropsko unijo ne bo pripravljena na uvedbo evra. Pri tem ne gre le za dvome o njeni sposobnosti ali izpolnjuje maastrichtske kriterije, pač pa morajo države kandidatke ob njihovi izpolnitvi tudi dokazati, da so jih sposobne trajno izpolnjevati (Služba Vlade Republike Slovenije za evropske zadeve, 2001, str. 8).

Glavni cilj združevanja članic v Evropsko unijo je svobodno gibanje ljudi, blaga, kapitala in storitev.

2.2 Države članice Evropske unije

Avstrija, Belgija, Danska, Finska, Francija, Grčija, Irska, Italija, Luksemburg, Nemčija, Nizozemska, Portugalska, Španija, Švedska, Združeno kraljestvo Velika Britanija in Severna Irska.

2.3 Države kandidatke Evropske unije

Bolgarija, Ciper, Češka, Estonija, Latvija, Litva, Madžarska, Poljska, Romunija, Slovaška, Slovenija, Malta, Turčija.

2.4 Institucije Evropske unije

(Erjavec, 1997, str. 33)

Evropski svet – European Council

Sestavljajo ga voditelji držav ali predsedniki vlad držav članic in predsednik Komisije. Evropski svet se srečuje vsaj dvakrat letno, in sicer v državi, ki v času srečanja predseduje Svetu. Na srečanjih se dogovarjajo o temeljnih političnih vprašanjih in usmeritvah Evropske unije.

Predsedstvo Sveta – Presidency of the Council

Vloga predsedstva je voditi zadeve Sveta, sestavljati urnik in dnevni red Sveta ter voditi vsa srečanja Sveta ministrov in njihovih delovnih skupin.

Svet ministrov (Svet Evropske unije) – Council of Ministers (Council of the European Union)

Svet sestavljajo ministri držav članic in ima odločilno vlogo pri sprejemanju zakonodaje Evropske unije. Zasedanj Sveta se ne udeležujejo vedno isti predstavniki, ampak ministri, zadolženi za posamezne resorje – odvisno od obravnavane teme.

Evropska komisija – European Commission

Komisija je največja institucija Evropske unije, ima štiriindvajset generalnih direktorats in dvanajst posebnih služb. Sestavlja jo dvajset komisarjev. Evropska komisija zastopa interese Evropske unije v okviru prvega stebra. Poleg tega, da pripravlja predloge zakonodajnih aktov, ima tudi izvršilno funkcijo, skrbi za izvajanje proračunske politike in predstavlja Evropsko unijo navzven - tudi kot pogajalka z državami kandidatkami. Enotnost kmetijskega trga v Evropski uniji zahteva skupne cene, orodja skupne podpore za te cene, skupno zunanjo zaščito, skupno financiranje in, na splošno skupno vodenje in upravljanje, za kar nosi odgovornost Evropska komisija (Moussis, 1999, str. 426).

Evropski parlament – European Parliament

Evropski parlament predstavlja 372 milijonov državljanov Evropske unije in je največji mednarodni parlament na svetu. Sedež Evropskega parlamenta je v Strasbourgu, sestavlja ga 626 članov. Skupaj s Svetom ministrov sprejema zakonodajo na približno 35 področjih.

Sodišče Evropskih skupnosti – Court of Justice of the European Communities

Skrbi za pravilno in dosledno izvajanje zakonodaje Evropske unije, tako v državah članicah kot v Evropski skupnosti, hkrati pa je pristojno za pravilno tolmačenje zakonodaje Evropske unije.

Računsko sodišče – Court of Auditors

Izvaja finančni nadzor oziroma preverja, ali Evropska unija porablja svoj denar za dogovorjene namene in v skladu s svojimi proračunskimi pravili in uredbami.

2.5 Ključni datumi v pristopanju Slovenije k Evropski uniji

(Erjavec, Rednjak, Volk, 2001, str 85)

1996: *junij* - Slovenija zaprosi za članstvo v Evropski uniji; podpisan je Evropski sporazum; ratifikacija je v teku in je povezana z razrešitvijo nekaterih vprašanj v zvezi z lastninskimi pravicami na trgu nepremičnin

1997: *januar* - Veljati začne začasni sporazum, ki se omejuje na trgovinske odnose med Slovenijo in Evropsko unijo

1998: *marec* - Začnejo se preverjanja usklajenosti zakonodaje (t.i. screeningi) in pristopna pogajanja (pogajanja na področju kmetijstva še ne); sprejme se Partnerstvo za pristop med Evropsko unijo in Slovenijo

1999: *februar* - Evropska unija ratificira Evropski sporazum s Slovenijo kot zadnjo med državami kandidatkami

oktober - Končano je preverjanje usklajenosti zakonodaje na področju kmetijstva

december - Slovenija odda pogajalsko izhodišče za kmetijstvo

2000: *maj* - Dosežen je sporazum o nadaljnem odpiranju trga med Slovenijo in Evropsko unijo v okviru Evropskega sporazuma

junij - Uradno se začnejo pogajanja na področju kmetijstva

3 KMETIJSTVO

3.1 Stanje kmetijstva v Sloveniji

Kmetijstvo je panoga, ki se od drugih proizvodnih panog loči po nekaterih značilnostih. Kmetijstvo je odvisno od tal in podnebja. Zanj je značilno letno obnavljanje, kar daje proizvodnji sezonski značaj. Za Slovenijo je značilna velika gozdnatost in majhen delež obdelovalne zemlje v skupni površini, neugoden relief in s tem povezan velik delež plodne zemlje na območjih s težjimi pridelovalnimi razmerami, velik delež travinja in majhen delež njiv v strukturi rabe kmetijske zemlje. Slovenija ima zaradi naravnih razmer ožji izbor kultur, manj sposobno kmetijstvo, manjšo prilagodljivost in dražjo pridelavo.

Ker se je slovensko kmetijstvo v povojnem obdobju razvijalo v posebnih političnih in gospodarskih razmerah, sta se izoblikovali dve zelo različni obliki kmetijske pridelave. Ena vrsta je družbeno kmetijstvo na velikih gospodarstvih, druga pa zasebno kmetijstvo na majhnih kmetijah. Medtem ko so v Evropski uniji potekale intenzivne strukturne spremembe (povečanje kmetij, specializacija, intenzifikacija), so bili v Sloveniji deležni ugodnosti in olajšav predvsem lastniki družbenih kmetij, razvoj zasebnega kmetijstva pa je bil diskriminiran z različnimi ukrepi. Zato je razvoj zasebnega kmetijstva močno zaostal za razvojem kmetijstva v nekdanjih primerljivih državah srednje Evrope. Neugodna agrarna struktura se kaže v povprečni velikosti kmetij (5 ha kmetijske zemlje na gospodarstvo) in v dejstvu, da več kot 85% kmetijskih zemljišč v Republiki Sloveniji obdelujejo kmetje, ki imajo v obdelavi manj kot 20 ha kmetijskih zemljišč (Pogajalsko izhodišče Republike Slovenije za področje kmetijstva, 1999, str. 1).

Obseg kmetijske proizvodnje v zadnjih letih stagnira. Najpomembnejša panoga kmetijstva je živinoreja, ki v strukturi končne kmetijske proizvodnje predstavlja več kot dve tretjini vrednosti. Največji delež zavzemata priraja mleka in mesa. Pomembni dejavnosti sta tudi prašičereja in perutninarstvo, postopoma pa se razvija tudi ovčjereja.

Obseg in struktura pridelovanja poljščin sta bila in tudi izrazito ostajata podrejena potrebam živinoreje. Najbolj razširjena poljščina je koruza, nato sta sladkorna pesa in hmelj, ki ga predvsem izvažajo. Na bolj gričevnatih področjih Republike Slovenije ima pomembno tradicijo vinogradništvo, na bolj položnih zemljiščih pa predvsem gojijo sadje in zelenjavo, katerih povprečni hektarski pridelki so večinoma še vedno pod ravnjo držav Evropske unije.

Republika Slovenija je bila leta 1999 neto uvoznica agroživilskih izdelkov. Pokritost uvoza z izvozom je le okoli 45 % (Pogajalsko izhodišče Republike Slovenije za področje kmetijstva, 1999, str. 2). Republika Slovenija ima nizke oskrbe predvsem pri olju, žitih, sladkorju in prašičjem mesu. Nasprotno pa ima stalne presežke le pri hmelju, v perutninarstvu in pri priraji mleka.

Kljub razmeroma visoki cenovni ravni zaradi omenjenih naravnih in kulturnih danosti dohodki v kmetijstvu Republike Slovenije precej zaostajajo za povprečnimi dohodki v gospodarstvu. Zaradi nemobilnosti delovne sile in splošne neatraktivnosti kmetijskega poklica strukturne spremembe potekajo počasi, posledično pa zaostaja tudi podeželje, kar se kaže v intenzivnem spreminjanju rabe kmetijskih zemljišč in njihovem zaraščanju, slabšanju gospodarske in socialne infrastrukture in propadanju kulturne dediščine.

3.2 Stanje na področju svežega sadja in zelenjave

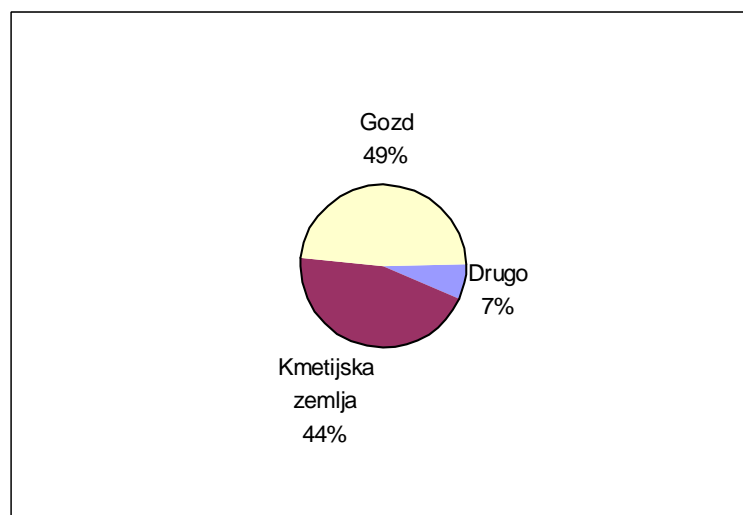
Vrtnarstvo prispeva 11,3 % bruto vrednosti kmetijske pridelave v Sloveniji. Letna proizvodnja vrtnin se giblje na ravni 170.000 do 200.000 ton, od tega se precejšen delež vrtnin v Sloveniji pridelava na ljubiteljskih vrtovih (t.i. vrtničarska pridelava). Največji količinski delež v proizvodnji ima pridelava zelja, sledijo mu solatnice, čebula, paprika in kumare. Le 10 % zemljišč pod vrtninami od skupaj 10.000 ha je namakanih in samo 2 % površin v zelenjadarstvu je v zavarovanem prostoru (rastlinjaki, tuneli) (Interni podatki Ministrstva za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, 2001).

Pri sveži zelenjavi je Republika Slovenija neto uvoznica. Po evidentiranih tržnih poteh se trži le 6 % celotnega pridelka vrtnin, od tega skoraj polovica (48 %) pridelka sadja. Povprečna stopnja samooskrbe s svežim sadjem (brez južnega sadja) znaša okoli 95 %, s tem da so presežki jabolk stalni (tudi do 40 %). Povprečni letni izvoz jabolk znaša med 15 in 22 tisoč ton. Povprečna stopnja samooskrbe s svežo zelenjavo pa je okoli 70 % (Interni podatki Ministrstva za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, 2001).

3.3 Neugodne naravne razmere in raba zemljišč za kmetijsko pridelavo

Kmetijstvo, ki v Sloveniji v zadnjih letih prispeva manj kot 4 % bruto domačega proizvoda in zaposluje približno 6 % vsega aktivnega prebivalstva Slovenije, ima razmeroma neugodne naravne razmere za kmetijstvo, tako za živinorejce kot tudi za pridelovalce zelenjave. V Sloveniji je kar 49 % celotnega ozemlja pokritega z gozdovi (Slika 1), 44 % predstavlja kmetijsko ozemlje ter 7 % je ostalega ozemlja (Erjavec, Rednjak, Volk, 2001, str. 40).

Slika 1: Zemljiška kategorija skupaj v letu 1998

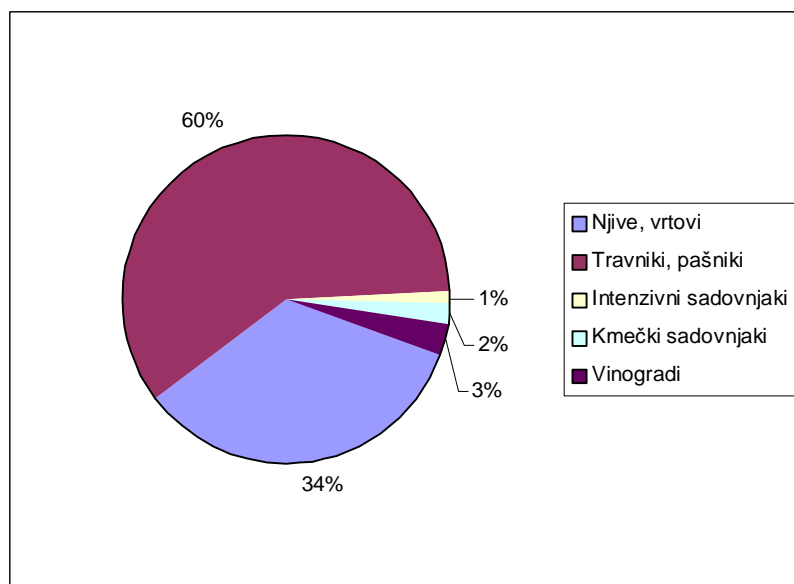

Vir: Erjavec, Rednjak, Volk, 2001, Ljubljana, str. 41.

Iz slike lahko povzamemo, da je za Slovenijo značilna velika gozdnatost in majhen delež kmetijske zemlje v skupni površini. Zaradi neugodnega reliefa je precej kmetijskih površin na območjih s težjimi pridelovalnimi razmerami, velik delež travnatih površin ter majhen delež njiv v strukturi rabe kmetijske zemlje. Zaradi neugodnih razmer je produktivnost pridelovalcev zelenjave nižja, izbor kmetijskih usmeritev je omejen, proizvodni stroški pa so

višji. V zadnjih nekaj letih onemogočajo kakovostno pridelovanje zelenjave vremenske razmere, ki v spomladanskem času povzročajo preveliko vlažnost zemlje in poplave, v poletnem času pa suša, ki povzroča veliko škodo tako živinorejcem kot tudi pridelovalcem zelenjave. Naravnim danostim se kmetje ne morejo izogniti, kot jih tudi ne morejo preprečiti, ampak se jim morajo prilagajati, kar pa povzroča velike stroške tako pripravljanja kot tudi izvajanja. Zato bi morala Republika Slovenija s svojimi denarnimi sredstvi vsaj delno pomagati kmetom pri odpravljanju teh stroškov. To bi prispevalo k boljšemu razvoju kmetijstva v Sloveniji ter lažjega vstopa slovenskega kmetijstva v Evropsko unijo.

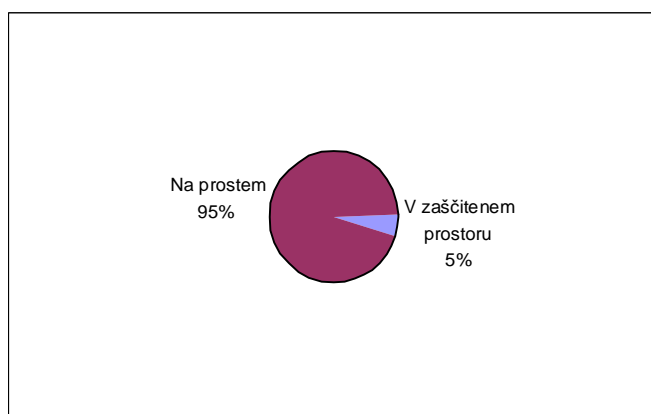
Slika 2: Kmetijska zemlja v uporabi, 2000

Vir: Statistične informacije, 2000, Ljubljana.

V Sloveniji je 44 % vsega zemljišča namenjenega za kmetovanje (Erjavec, Rednjak, Volk, 2001; str. 40), od tega je kar 60 % travnikov in pašnikov, skoraj polovico manj, to je 34 %, je njiv in vrtov, v zelo majhnem deležu pa je kmetijska zemlja namenjena za sadovnjake in vinograde, saj zajema samo 6 % celotnega obdelovalnega ozemlja.

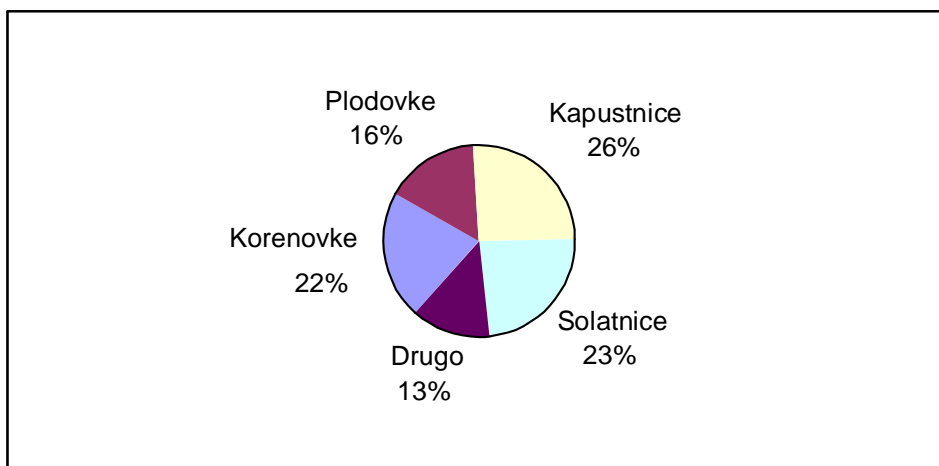
Slika 3: Odstotek površine zemljišč za zelenjavo, zelišča, jagode in gojene gobe na prostem in v zaščitenih prostorih

Vir: Statistične informacije, 2000, Ljubljana .

V Sloveniji imamo dokaj ugodne vremenske razmere za gojenje zelenjave, zelišč, jagod in gob, zato se večina tovrstnih pridelkov goji na prostem, to pomeni, da obdelovalne površine niso zaščitene s steklom ali zaščitno plastiko. V letu 2000 je bilo kar 95 % vse zelenjave, zelišč, jagod in gob pridelanih na prostem in samo 5 % v zaščitnih prostorih.

Slika 4: Pridelovalne površine, namenjene posameznim skupinam zelenjave v letu 2000

Vir: Statistične informacije, 2000, Ljubljana.

Slika 4 nam prikazuje odstotek pridelovalne površine, namenjene posameznim skupinam zelenjave, ne glede na to, ali so jih gojili na prostem ali v zaščitnih prostorih. V letu 2000 je bilo malo več kot četrtina (26 %) vse obdelovalne površine namenjene za gojenje kapusnic (bela in rdeča zelje, ohrovt, brstični ohrovt, kitajski kapus, cvetača, brokoli, kolerabica), malenkost manj, to je 23 % vsega kmetijskega zemljišča, je bilo namenjenega za gojenje solatnic (solata, endivja, radič, motovilec), 22 % kmetijskega zemljišča je bilo uporabljeno za gojenje korenovk (korenček, zelena, peteršilj, rdeča pesa, rdeča redkvice, črna redkev, repa, podzemna koleraba), 16 % kmetijskih zemljišč je bilo namenjenega za gojenje plodovk (paradižnik, paprika, feferoni, jajčevci, melone, lubenice, kumare, bučke), ter 3 % manj za gojenje vse ostale zelenjave (čebula, šalotka, česen, por, fižol za zrnje, stročji fižol). Iz slike lahko povzamemo, da so se pridelovalci zelenjave v letu 2000 odstotkovno približno enako ukvarjali z gojenjem različnih vrst zelenjave, tako da nobena vrsta ni bistveno prevladovala na obdelovalni površini kmetijskih zemljišč.

4 PRIDELOVALCI ZELENJAVE TER RAZLIČNE VRSTE PRIDELOVANJA ZELENJAVE

Slovenija se uvršča med države srednje in vzhodne Evrope z najnižjim deležem kmetijstva v BDP (Erjavec, Rednjak, Volk, 2001, str. 32). Ta delež se bo verjetno še znižal zaradi hitrega propadanja slovenskih kmetij. Kljub razmeroma majhnemu deležu kmetijske dejavnosti v Sloveniji živi sedaj več kot polovica prebivalstva na podeželju. Vendar za velik del gospodinjstev predstavlja kmetijstvo vir hrane in poleg osnovne plače še dodaten vir dohodka. Na podeželju je veliko kmetij, za katere je kmetijski dohodek glavni in edini dohodek za preživetje. V Sloveniji poznamo tri tipe kmetij:

- kmetije, ki se ukvarjajo samo z živinorejo,
- kmetije ki se ukvarjajo samo s poljedelstvom, in
- kombinirane kmetije, ki redijo govedo in se hkrati ukvarjajo s poljedelstvom.

Večina poljedelcev se ob vstopu Slovenije v Evropsko unijo zaveda strožjega nadzora pridelovanja zdrave zelenjave. Ko bo Slovenija vključena v Evropsko unijo, se bo morala na kmetijsko-prehrabnem področju voditi politika, ki bo spodbujala kakovostno raven izdelkov in zagotavljala varnost in zdravje porabnikov. Na trgu pa bo morala ta politika zagotavljati lažjo tržnost zelenjave, ki bo pridelana na način ekološkega oziroma integriranega načina kmetovanja. V Evropski uniji so leta 1992 uvedli zaščitno zakonodajo glede geografskega poimenovanja in zaščite kmetijsko-živilskih proizvodov tradicionalnega ugleda, da so preprečili nelojalno konkurenco. Na podlagi evropske zakonodaje se je slovensko Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano odločilo za razvoj več znakov kakovosti :

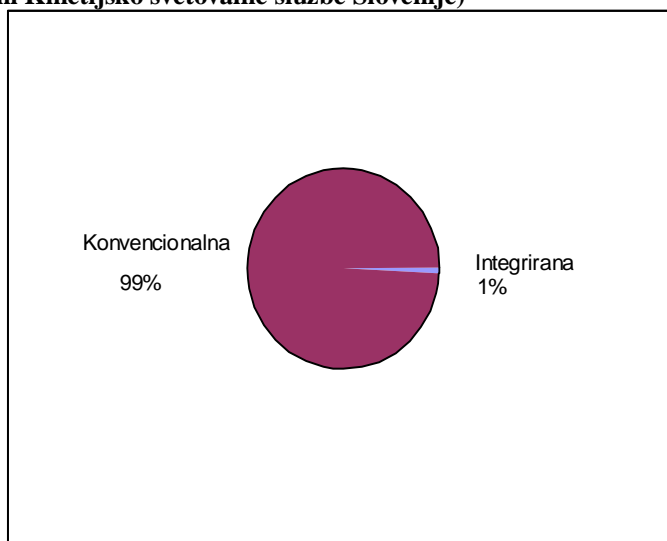
- zaščiteni geografski poimenovanja (označba geografskega porekla in geografskega znamenja),
- zaščiteni kmetijsko-živilski proizvodi tradicionalnega ugleda,
- certifikati ekološke in integrirane pridelave.

4.1 Načini pridelovanja zelenjave

4.1.1 Konvencionalni

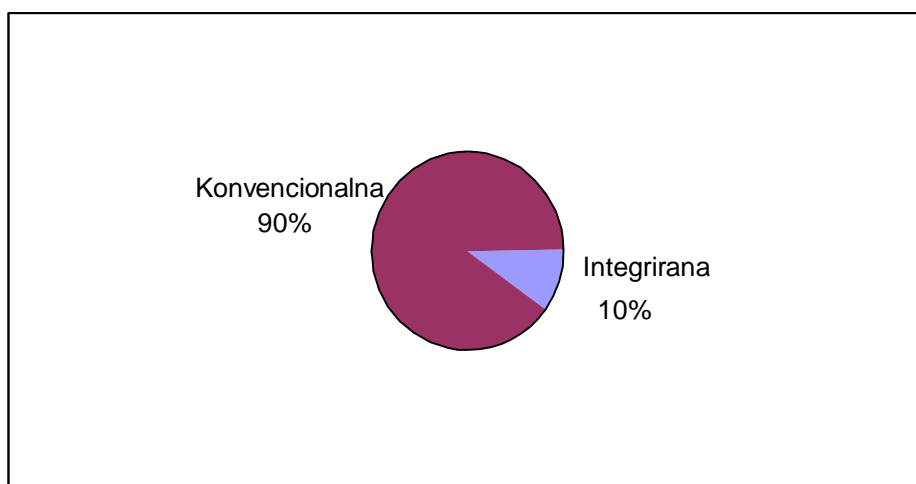
V Sloveniji poznamo tri različne načine pridelovanja zelenjave. Najbolj pogost in tudi najstarejši način pridelovanja je **konvencionalni** način. To je pridelava zelenjave z uporabo vseh v zelenjadarstvu dovoljenih fitofarmaceutskih sredstev, ki jih dovoljuje Zakon o zdravstvenem varstvu rastlin (Uradni list RS, št. 82/94) in jih pridelovalci ponavadi uporabljajo preventivno, gojenje z organskimi in zlasti z mineralnimi gnojili poteka brez predhodnih analiz tal, ekološka osveščenost pridelovalcev je majhna,... Pidelava temelji predvsem na visoki intenzivnosti, pri čemer želijo pridelovalci doseči čim večjo produktivnost, visoke hektarske donose, velik izkoristek pridelovalnih kapacitet, s čimer pogosto negativno vplivajo na okolje. Prednosti konvencionalnega kmetijstva so visoka produktivnost, lep videz pridelkov, prihranek časa, lažje opravljanje dela ter nižje cene. Slabe plati konvencionalnega kmetijstva pa so osiromašenje narave, degeneracija tal - izguba humusa, ekološka nestabilnost, onesnaževanje okolja (pesticidi in nitrati v pitni vodi), poraba surovin in fosilne energije, obtoževanje kmetov za onesnaževanje okolja, izguba svobode kmeta, poslabšanje strukture tal. V zadnjih letih se zaradi povečanja obsega naravi prijaznejših načinov pridelave zmanjšuje delež konvencionalne pridelave zelenjave, povečuje pa se integrirana pridelava.

Slika 5: Delež integrirano pridelane zelenjave v primerjavi s skupno tržno pridelavo leta 1998 (60.000 ton letno po oceni Kmetijsko svetovalne službe Slovenije)

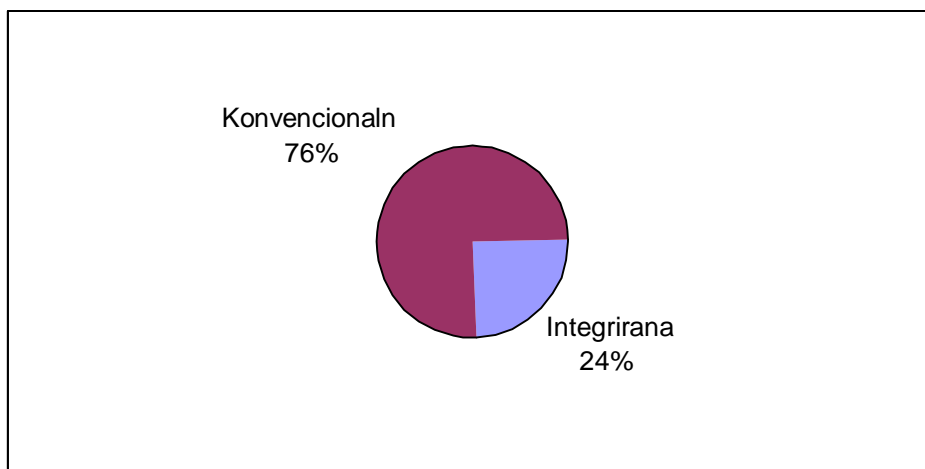
Vir: Zelenjava iz integrirane pridelave, 2001, Maribor.

Slika 6: Delež integrirano pridelane zelenjave v primerjavi s skupno tržno pridelavo leta 1999 (60.000 ton letno po oceni Kmetijsko svetovalne službe Slovenije)

Vir: Zelenjava iz integrirane pridelave, 2001, Maribor.

Slika 7: Delež integrirano pridelane zelenjave v primerjavi s skupno tržno pridelavo leta 2000 (60.000 ton letno po oceni Kmetijsko svetovalne službe Slovenije)

Vir: Zelenjava iz integrirane pridelave, 2001, Maribor.

Zadnje tri slike nam prikazujejo, da se je v Sloveniji v zadnjih treh letih povečal delež pridelane in tudi prodane integrirane zelenjave. Leta 1998 je bil samo 1 % od vseh 60.000 ton letno prodane zelenjave (to je ocena Kmetijsko svetovalne službe Slovenije) integrirane zelenjave, ostalih 99 % pa je bilo prodane konvencionalno pridelane zelenjave. Odstotek prodane integrirane zelenjave se je iz leta v leto večal, tako da je bil leta 2000 že 24 % od vseh 60.000 ton prodane zelenjave. V tem času pa je odstotek prodane konvencionalno pridelane zelenjave padel na 76. Iz tega lahko sklepam, da se je odstotek integrirano pridelane zelenjave večal in da se bo tudi v prihodnje.

4.1.2 Integrirani

Integrirana pridelava zelenjave je oblika pridelovanja zelenjave, ki za pridelovanje visokokakovostnih živil in surovin, namesto okolju škodljivih delovnih sredstev uporablja naravne vire in regulacijske mehanizme, da bi zagotovil trajnostno kmetijstvo. Za integrirano pridelovanje lahko rečemo, da je naravi in potrošnikom prijaznejši način pridelovanja zelenjave. Pridelovalci od leta 1998 dalje upoštevajo Smernice za integrirano pridelavo zelenjave v Sloveniji, ki so primerljive s smernicami v sosednih evropskih državah (saj jih je Slovenija večinoma prevzela od Avstrije).

Glavna skrb pri integrirani pridelavi hrane je posvečena obravnavanju kmetije kot celote in uravnoteženemu kroženju snovi, obvezno je gnojenje na podlagi analize tal in potreb rastlin, ohranjanju in dvigovanju rodovitnosti tal, kolobarjenju, izboru odpornih sort/kultivarjev in izboru okolju prijaznih načinov pridelave.

Prednosti integrirane pridelave zelenjave so:

- višja zunanja in notranja kakovost izdelkov,
- pridelovalci spoštujejo pravila integrirane pridelave,
- ostanki pesticidov so pod dovoljenimi mejami,
- gnojenje je na podlagi analiz tal in rastlin,
- sredstva, ki so dovoljena za varstvo rastlin so manj strupena in s krajšo karenco,
- pridelava je pod strokovnim nadzorom,
- prodaja integrirane pridelave sadja in zelenjave z zaščitno znamko siničke.

Integrirano pridelovanje pa ima tudi nekaj »slabosti«:

- pridelovalci morajo imeti več znanja,
- tovrstno pridelovanje terja več truda,
- pridelovalci morajo sprejeti višje pragove za začetek uporabe sredstev za varstvo rastlin,
- dovoljeni in za integrirano pridelavo priporočeni pripravki za varstvo rastlin so običajno dražji od konvencionalnih.

Osnovni cilji integrirane pridelave vrtnin so pridelati zdravo zelenjavo visoke notranje in zunanje kakovosti, varovanje okolja in varčna uporaba surovin.

4.1.3 Ekološki

Ekološka pridelava zelenjave je način trajnostnega kmetovanja, ki v pridelavi hrane temelji na ravnovesju v sistemu tla-rastline-živali-človek in krogotoku hranil v njem. Zato je ekološko kmetijstvo način kmetovanja, pri katerem rastlinska pridelava in reja živali potekata s pomočjo naravi ustreznih ukrepov in brez uporabe življenju sovražnih snovi. To pomeni, da ekološko usmerjen kmet ne uporablja umetnih gnojil in pesticidov. V rastlinski pridelavi so zelo pomembne podlage: pravilno kolobarjenje ter skrb za ohranjanje rodovitnosti tal. Prepovedana je uporaba lahko topnih mineralnih gnojil in sintetičnih sredstev za varstvo rastlin. Za tako pridelano zelenjavo je značilna visoka prehranska vrednost, ki se med drugim kaže v harmonični in kar najvišji vsebnosti za zdravje pomembnih hranilnih snovi (Združenje ekoloških kmetov osrednje Slovenije, 2001).

Prednosti ekološkega kmetovanja so (Koraki do ekološkega kmetijstva, 2001):

- pridelki so z najvišjo notranjo vrednostjo = zdrava živila brez ostankov pesticidov,
- varstvo okolja,
- pridelavo na kmetiji jo nadzorujejo kontrolne službe,
- višja kakovost – višje cene,
- ni onesnaževanja okolja s pesticidi,
- ohranitev stika z naravo.

Slabosti in nevarnosti ekološkega kmetovanja so:

- manj pridelkov,
- višji stroški pridelave,
- malo kupcev,
- neosveščenost kmetov in kupcev,
- veliko plevelov, bolezni in škodljivcev v prvih letih po preusmeritvi,
- potrebna je sprememba v načinu razmišljanja,
- nujne dodatne investicije v stroje za mehanično zatiranje plevelov in prilagoditev hlevov.

4.2 Pomen ekološkega kmetovanja za potrošnike in pridelovalce

Ekološko kmetijstvo pridobiva na pomenu tudi v Sloveniji. To se odraža tako med pridelovalci kot med potrošniki. Ekološko pridelana hrana je zagotovilo, da se ne bodo ponovili primeri ugotovitve škodljivih snovi v hrani, zaradi česar so bili trgovci prisiljeni sprazniti police. Tudi v Sloveniji velja prepoved uporabe sintetičnih sredstev za varstvo rastlin in lahkotopnih mineralnih gnojil ter prepoved krmljenja živali s kostno moko ter drugimi živalskimi ostanki.

Ekološko kmetijstvo ne onesnažuje okolja, pač pa ga ohranja še za naslednje rodove.

5 VPLIV NA KMETIJSTVO OB VKLJUČITVI SLOVENIJE V EVROPSKO UNIJO

5.1 Kaj pomeni pristop k Evropski uniji za slovensko kmetijstvo?

Skupna kmetijska politika je izredno pomembna tako za Slovenijo kot tudi za Evropsko unijo. Uspešna vključitev slovenskega kmetijstva v mehanizme skupne kmetijske politike zahteva dve vrsti prilagajanj, pravno ter ekonomsko. Pravno prilagajanje pomeni institucionalno usposabljanje, ki jo zahteva skupni trg, ekonomsko prilagajanje pa pomeni prilagoditev na nove tržne razmere.

Širitev Evropske unije je vsekakor osrednje sedanje dogajanje – in znotraj njega velja kmetijstvu posebna pozornost. Ko govorimo o kmetijstvu, govorimo o približno 40 % zakonodaje, ki jo je treba uskladiti, o približno polovici pričakovanih finančnih virov Bruslja in o vsaj 60 % težav (But, 1998, str. 3).

Na področju SKP bo morala Slovenija za harmonizacijo svojega pravnega reda s pravnim redom Evropske unije sprejeti in uveljaviti približno tretjino celotnega obsega pravne ureditve Evropske unije, in to je okoli 4000 predpisov.

Za uspešno prilagajanje Evropski uniji je pomembna tudi uskladitev na področju veterine in varstva rastlin. Na obeh področjih je zakonodaja deloma že prilagojena, deloma pa je še v pripravi.

Prevzem ukrepov in predpisov skupne kmetijske politike bo vplival tudi na spremenjen gospodarski položaj kmetijstva v Sloveniji. Kmetijstvo in živilskopredelovalna industrija se bosta srečala z učinkovitim kmetovanjem in organiziranim skupnim trgom. Meje notranjega trga Slovenije se bodo razširile v vse države članice Evropske unije, prav tako se bosta povečala pestrost ponudbe vrtnin in pritisk na izenačevanje ravni cen s cenami v Evropski uniji. Posledično pa bodo spremenjene tržne razmere vplivale tudi na dohodkovni položaj kmetijskih pridelovalcev.

Po mnenju Evropske unije se mora Slovenija na kmetijskem področju prizadevati predvsem za ([URL:http://www.evropska-unija.si/center_evropa/publikacije/zlozenke2.htm](http://www.evropska-unija.si/center_evropa/publikacije/zlozenke2.htm)) 24.07.2001:

- krepitev strukturne in razvojne politike podeželja,
- izvajanje in uveljavljanje zahtev glede veterinarskega in fitosanitarnega nadzora ter okrepitev in usposobitev institucij, da bodo delovale v skladu s standardi Evropske unije, kar je predvsem pomembno za inšpekcijo in nadzor pri varovanju zunanjih meja Evropske unije,
- krepitev upravnih struktur za zagotovitev izvedbene usposobljenosti za izvajanje mehanizmov skupne kmetijske politike,
- nadaljnje prestrukturiranje živilskopredelovalnega sektorja za izboljšanje njegove konkurenčne sposobnosti.

5.2 Kaj pomeni skupna kmetijska politika za slovensko kmetijstvo, ko bo Slovenija polnopravna članica Evropske unije?

Ko bo Slovenija polnopravna članica Evropske unije in ko bo prevzela skupno kmetijsko politiko, bo Sloveniji ostal le manjši del pristojnosti za vodenje kmetijske politike. Tržnovenovna politika, ki je danes pomembno področje ukrepanja slovenske kmetijske politike, bo v celoti prešla v pristojnost skupnih organov Evropske unije. Slovenija bo imela nekoliko več vpliva pri ukrepanju na področju strukturne politike na nacionalni ravni, skoraj v celoti pa bo ostalo v njeni pristojnosti odločanje, financiranje in izvajanje posrednih oblik podpor kmetijstvu. Med posredne oblike podpor kmetijstvu prištevamo predvsem splošne storitve za kmetijstvo, javne službe, socialno in davčno politiko

V zadnjih letih je prišlo do precejšnjega prestrukturiranja sredstev, ki so iz proračuna namenjena kmetijstvu. Povečujejo se neposredna plačila, zlasti dohodkovna, s čimer je slovenska kmetijska politika postala precej primerljiva z evropsko skupno kmetijsko politiko. Pri tem pa moramo poudariti, da kmeti in velik del kmetijstva ne razumejo, zakaj so jim te podpore sploh namenjene. Poleg nadomeščanja izgube dohodka zaradi padca cen je njihov namen tudi preusmerjanje v bolj ekstenzivno in okolju prijaznejšo kmetijsko proizvodnjo (Kranjec, 2001, str. 22).

6 KMETIJSKA POLITIKA

6.1 Kmetijska politika pred osamosvojitvijo

O kmetijski politiki je pred osamosvojitvijo Slovenije odločala predvsem zvezna jugoslovanska vlada. Slovenska vlada je imela pristojnost le v strukturni politiki. Jugoslovanska kmetijska politika si je prizadevala zadovoljiti potrebe po hrani in zagotoviti prehransko varnost. Zvezna vlada je administrativno določala in hkrati zagotavljala cene številnih kmetijskih proizvodov. Zunanja trgovina je bila v precejšnji meri nadzorovana in je bila v rokah regionalnih agroživilskih podjetij in republiških zavodov za blagovne rezerve. Večina proračunskih podpor so je bila namenjena družbenemu sektorju, vendar so je bili deležni tudi proizvajalci v obliki regresiranja vhodnih stroškov in nepovratnih sredstev za naložbe.

Vlada je letos spomladi sprejela uredbe o ureditvi trga za vse ključne kmetijske proizvode in živila, med drugim tudi za sveže sadje in zelenjavo. Sprejem osmih tržnih ureditev pomeni začetek postopnega uveljavljanja tržnih mehanizmov, to pa pomeni možnost hitrejšega uveljavljanja tržnih zakonitosti in vnaprej določene stabilne ključne pogoje ekonomskega razvoja posameznih ekonomskih panog.

Slovenija tako prvič doslej sprejema ključne ukrepe ekonomske politike na področju kmetijstva za daljše obdobje od enega leta. Posledice tega bo bistveno večja stabilnost v razvoju posameznih panog oziroma kmetijstva kot celote. Takšen pristop je nujen zaradi pospešitve izvajanja reforme kmetijske politike in hkratnega usposabljanja slovenskega kmetijstva za prevzem skupne kmetijske politike Evropske unije.

6.2 Nastanek skupne kmetijske politike (SKP)

Nastanki SKP segajo v obdobje po drugi svetovni vojni, ko so začeli nastajati presežki hrane. Te presežke je bilo mogoče izvažati in prodajati po celem svetu. Prodaja presežkov je postala precejšnja obremenitev za proračun Evropske unije. Kmetijsko politiko so oblikovale in vodile države samostojno in zato ni bilo skupnih pogajanj in skupnih ukrepov takratnih vlad.

Področje kmetijstva in živilstva je Evropska unija opredelila kot področje skupnega urejanja članic že v svojem ustanovnem aktu, rimski pogodbi iz leta 1957. Prve predloge za ukrepe skupne kmetijske politike je Evropska komisija pripravila leta 1960, do leta 1962 pa so se izoblikovala tri temeljna načela, na katerih sloni skupna kmetijska politika še zdaj. Ta temeljna načela so

(URL:http://www.evropskaunija.si/center_evropa/publikacije/zlozenke2.htm), 24.07.2001:

- enotnost trga (skupni trg),
- prednostna obravnava kmetijske pridelave Skupnosti,
- finančna solidarnost držav članic (skupni proračun).

Podpis rimske pogodbe 27.03.1957 pomeni rojstvo skupne kmetijske politike in nastanek takratne Evropske gospodarske skupnosti (EGS). Cilji in načela kmetijske politike:

- povečanje storilnosti v kmetijstvu s pospeševanjem tehničnega napredka in racionalizacije kmetijske pridelave ter optimalna raba proizvodnih dejavnikov, še posebej dela;

- zagotavljanje primerne življenjske ravni na podeželju, zlasti s povečevanjem dohodka v kmetijstvu;
- stabilizacija kmetijskih trgov;
- zagotavljanje nemotene oskrbe s hrano;
- oskrba porabnikov s hrano po sprejemljivih cenah.

Za kmetijstvo sta pomembna tudi 40. in 43. člen rimske pogodbe; 40. člen opredeljuje tržne rede kot skupno ime za pravne predpise, 43. člen pa mehanizme odločanja in sprejemanja kmetijske politike (Nemanič, 1999, str. 2).

6.3 Reforme skupne kmetijske politike

Evropska unija je po zaslugi SKP postala druga največja svetovna izvoznica hrane. Želja vseh držav članic Evropske unije je bila povečati intenzivnost pridelave zelenjave, to pa je zahtevalo večjo porabo gnojil in sredstev za varstvo rastlin. Povečana intenzivnost pridelave zelenjave ter visoka zaščita in subvencionirana prodaja presežkov na svetovnem trgu je povzročila neravnovesje na svetovnem trgu s hrano. Prodaja presežkov je postala prevelika obremenitev za proračun Evropske unije, kmetijski ukrepi pa so z leti povzročili socialno neenakost med kmeti. Skupna kmetijska politika je bila zaradi vseh teh razlogov potrebna temeljite prenove, ki pa še ni končana. Tako je SKP že v začetku osemdesetih doživela prvi val reform. Reforma leta 1984 je prinesla kontingente za prirejo mleka, ki določa dovoljene količine mleka za posamezne države in proizvajalce. S kontingenti je bila rast prireje in proračunskih izdatkov za mleko in mlečne izdelke omejena. Leta 1988 je bil sprejet stabilizacijski paket, ki je bil usmerjen v omejevanje presežkov poljščin. Ker so ukrepi dosegali le delne uspehe, je Evropska unija leta 1992 oblikovala korenitejše spremembe SKP.

6.4 Agenda 2000 in njene posledice za skupno kmetijsko politiko

Agenda 2000 je predlog reforme SKP, s katerim bi nadaljevali reforme, pričete v letu 1992. Gre za dokument, ki utira pot k širitvi Evropske unije in za kmeta prinaša daljnosežno kmetijsko reformo. Vodila naj bi v večjo stabilizacijo kmetijskih trgov s pomočjo zmanjševanja tržnocenovnih podpor na račun povečanja neposrednih proračunskih plačil, k povečanju konkurenčnosti kmetijstva in večji kakovosti izdelkov, ob sočasnem priznavanju vloge kmetijstva pri gospodarjenju z naravnimi viri in kulturno krajino. Breme ukrepov kmetijske politike, ki so ga nosili porabniki, se postopoma prenaša na proračun.

Odločitev Sveta Evropske unije je prinesla precej sprememb. Cene kmetijskih pridelkov so se znižale precej bolj, kot je bilo predvideno. Na trgu žita so se povečala kompenzacijska plačila, ker so se cene znižale za 15 %. Pri govedu so uveljavili znižanje intervencijske cene za 20 %, a so zato zvišali obstoječe premije in uvedli dodatne premije za zakol živali. Reforme za mleko pa so preložili na leto 2005, in tako nameravajo v treh stopnjah znižati intervencijske cene za 15 odstotkov. Sistem kvot nameravajo ohraniti vsaj do leta 2008, ko naj bi jih ukinili. SKP naj bi igrala čedalje večjo vlogo na področju racionalne rabe naravnih virov in ohranitve kulturne krajine (Gosenca, 2000, str. 4).

6.5 Institucije, zadolžene za vodenje kmetijske politike

Institucija, zadolžena za vodenje kmetijske politike, za zakonodajo in komunikacijo s pristojnimi organi Komisije na področju sveže zelenjave je **Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano** (MKGP). MKGP je pristojno za priznavanje organizacij pridelovalcev in za nadzor nad organizacijami pridelovalcev, za odobravanje operativnih programov, preverjanje njihove točnosti in skladnosti programskih ciljev ter za vodenje evidence trgovcev in uvoznikov zelenjave.

Agencija Republike Slovenije za kmetijske trge in razvoj podeželja (AKTRP) je na področju sveže zelenjave odgovorna za koordinacijo in nadzor umikov s trga, za delovanje tržno – informacijskega sistema ter za izvajanje uvoznih in izvoznih režimov. AKTRP je po enem letu delovanja uspešno prevzela izvedbene naloge kmetijske politike kot tudi usposobljenost za izvajanje predpristopne pomoči SAPARD. Ob vstopu Slovenije v Evropsko unijo bo Agencija udeležila ukrepe skupne kmetijske politike. Organizacijska struktura in področje delovanja Agencije sta primerljiva s tujimi plačilnimi agencijami. Sektor za kmetijske trge in sektor za razvoj podeželja izvajata ukrepe na naslednjih področjih: tržni redi, zunanjetrgovinska politika, intervencije na trgu, sistem neposrednih plačil, strukturni ukrepi ter ukrepi razvoja podeželja (Bukovec, 2001, str. 18).

7 NAČELA IN MEHANIZMI SKUPNIH TRŽNIH UREDITEV

7.1 Skupne tržne ureditve

V drugem odstavku 34. člena PES so trije možni načini za skupno ureditev kmetijskih trgov:

- skupna konkurenčna pravila,
- obvezno usklajevanje tržnih ureditev v državah članicah,
- evropska in tržna ureditev.

Po tretjem odstavku 34. člena PES je treba kakršnokoli skupno organizacijo kmetijskih trgov presoјati z dveh vidikov. Skupna organizacija kmetijskih trgov ne sme zasledovati drugih ciljev, kot so cilji skupne kmetijske politike, določeni v prvem odstavku 33. člena PES (načelo vezanosti na cilje skupne kmetijske politike), niti ne sme iti dlje, kot je potrebno za doseg te ciljev (načelo sorazmernosti). Po drugi strani mora skupna organizacija trgov izključevati kakršnokoli diskriminacijo med pridelovalci in porabniki (načelo nediskriminatornosti) (Avsec, 2001, str. 26).

Skupne tržne ureditve je doslej Skupnost sprejela samo za naslednje skupine kmetijskih proizvodov:

- žito
- riž
- posušena krma
- sladkor
- olje in mast
- lan in konoplja
- sveže sadje in zelenjava
- predelano sadje in zelenjava
- vino
- banane
- tobak
- seme
- hmelj
- okrasne rastline
- mleko in mlečni izdelki
- goveje meso
- ovčje in kozje meso
- prašičje meso
- jajca
- perutninsko meso

Za nekatere proizvode so bili sprejeti določeni posebni ukrepi, in sicer za:

- sviloprejke
- zrnate stročnice
- med

7.2 Mehanizmi skupnih tržnih ureditev v Evropski uniji

7.2.1 Mehanizmi skupnih ureditev trga zelenjave v Evropski uniji

Tržne ureditve se od skupine do skupine razlikujejo po izbiri ukrepov ter vsebini in intenzivnosti podpor kmetijstvu. Čeprav je pravno vsaka skupna tržna ureditev poglavje zase, pa lahko vseeno opredelimo skupne mehanizme in njihove značilnosti (Avsec, 2001, str. 29):

1. *Ukrepi zunanjetrgovinske ureditve*, ki vodijo predvsem v dvigovanje cen ali v ohranitev (stabiliziranje) cenovne ravni in so opredeljeni na podlagi institucionalnih cen. Najznačilnejši ukrepi so posebne uvozne dajatve in izvozna nadomestila.
2. *Različne vrste ukrepov*, s katerimi se v obliki umikov s trga, ter podpor porabi ustvari dodatno povpraševanje v kriznih tržnih razmerah in ki tudi vodijo k dvigovanju cen, ali v ohranitev (stabiliziranje) cenovne ravni in so opredeljeni na podlagi institucionalnih cen.
3. *Ukrepi administriranja ponudbe*, med katere uvrščamo predvsem proizvodne kvote in program praha, s katerimi se omejuje ali znižuje kmetijska proizvodnja, in prav tako prispevajo k dvigu ali ohranitvi cenovne ravni.
4. *Različne oblike neposrednih plačil* za podporo pridelovalcem, s katerimi skušajo predvsem ohranjati dohodkovno raven pridelovalcem
5. *Različne vrste spremljajočih ukrepov skupnih tržnih ureditev*, s katerimi je omogočeno njihovo učinkovitejše izvajanje.

7.2.2 Institucionalne cene v Evropski uniji

Na podlagi skupnih ali tudi institucionalnih cen je opredeljen pomemben del ukrepov skupnih tržnih ureditev. Institucionalne cene se lahko nanašajo na različne stopnje v pridelavi, predelavi in prodaji. Posamezni ukrepi so opredeljeni v razmerju med institucionalno ceno in tržno ceno na referenčnem notranjem ali zunanjem trgu. Po namenu ločimo predvsem:

- **ciljna cena**, ki naj bi bila dosežena z ukrepi posamezne skupne tržne ureditve in kaže želeno raven cene kmetijskega proizvoda. Tovrstne cene so predvsem usmeritev za ukrepe kmetijske politike,
- **intervencijska cena** je v naprej določena cena, na podlagi katere se odredi intervencijski odkup ali katerikoli drug ukrep umika s trga,
- **minimalna cena** je najnižja cena ki jo mora predelovalec zagotoviti pridelovalcu pri odkupu določenega kmetijskega pridelka.

Sistem institucionalnih cen ne jamči pridelovalcem, da se cene ne bodo znižale pod raven intervencijskih cen, torej cen, ob katerih se uporabijo vnaprej določeni posegi na trgu ali da bodo tržne cene enake ciljni ceni ali vsaj približno na enaki ravni.

7.2.3 Zunanjetrgovinski ukrepi

Zunanjetrgovinska ureditev je v veliki meri določena s sporazumi v okviru Svetovne trgovinske organizacije in temelji na naslednjih ukrepih:

- splošne in posebne uvozne dajatve,
- preferencialne uvozne ureditve v okviru carinskih kvot,
- samozaščitni uvozni ukrepi,
- izvozna nadomestila in izvozne dajatve.

Poznamo splošne in posebne oblike uvoznih dajatev. **Splošne uvozne dajatve** so določene v odstotkih od vrednosti proizvoda. **Posebne uvozne dajatve** (*prelevmani*) pa so izražene v vrednosti na enoto proizvoda. Tovrstne uvozne dajatve so bile predvsem uporabljene pri najpomembnejših kmetijskih proizvodih, kot so žito, sladkor, mleko in mlečni izdelki ter pretežni del živalskih proizvodov. Posebne dajatve so določene tako, da pokrivajo razliko med svetovno ceno in višjo, vnaprej določeno vstopno ali pragovno ceno oziroma minimalno uvozno ceno. Takšen sistem uvozne zaščite je učinkovito zagotavljal prednost domače proizvodnje v Skupnosti kot eno temeljnih načel skupne kmetijske politike.

Na podlagi sporazuma o kmetijstvu v okviru Svetovne trgovinske organizacije je Evropska unija s 1. julijem 1995 nekoliko preoblikovala posebne uvozne dajatve. Njihova višina, ki se je prej poljubno spreminjala, je sedaj navzgor omejena. Tako določene uvozne dajatve so izračunali na podlagi razlike med svetovno FOB («Free on board», franko na ladijski krov, je klavzula, ki pomeni, da prodajalec dobavi, ko blago preide ladijsko ograjo v navedenem odpravnem pristanišču. To pomeni, da mora kupec nositi stroške in nevarnost izgube ali poškodovanja blaga od te točke naprej. To klavzulo je možno uporabljati samo pri pomorskem prevozu ali pri prevozu v notranjih plovnih poteh) ceno in intervencijsko ceno v Evropski uniji v referenčnem obdobju 1986–1988, povečane za 10 % z upoštevanjem morebitnih mesečnih povečanj. Sporazum o kmetijstvu je tudi določil, da se tako izračunane uvozne dajatve postopoma zmanjšajo povprečno za 36 % v šestletnem obdobju, ki se je začelo 1. julija 1995 (Avsec, 2001, str. 32).

Dokaj visoka raven zunanjetrgovinske zaščite je uveljavljena z uvoznimi dajatvami, ki v precejšni meri onemogoča dostop na enoten trg. **Sistem carinskih kvot** pa omogoča dostop na trg v obliki nižjih carinskih dajatev za količine, dogovorjene v posebnih trgovinskih sporazumih.

Dajatev, ki je omejena na kmetijske proizvode, je **dodatna uvozna dajatev**. Tovrstna dajatev se uporablja v izjemnih primerih tržnih neravnovesij, ko uvoz preseže določen obseg ali se cena zaradi uvoza zniža pod določeno raven.

Posebna značilnost nekaterih skupnih tržnih ureditev pa so **izvozna nadomestila**, s katerimi Evropska unija dviguje konkurenčnost prodaje na svetovnem trgu. Ukrep je rezultat uvozne zaščite in višje cenovne ravni. Te ob presežkih ni bilo mogoče ohranjati brez nadomestitve razlike med ceno na domačem trgu in ceno na izvoznih trgih. Za kmetijske proizvode je značilno, da so omejeni pri subvencioniranju tako po obsegu kot tudi po vrednosti. V primeru ko so na svetovnem trgu izjemno visoke cene, pa skupna kmetijska politika uvede **izvozne dajatve** in to z namenom, da se prepreči prekomerni izvoz, ki bi dvignil cene na enotnem trgu na nezaželeno visoko raven.

Skupnost z **izvoznimi in uvoznimi dovoljenji** zagotavlja pravilno izvajanje zunanjetrgovinskih ukrepov v skupnih tržnih ureditvah, ki se lahko predpišejo za uvoz vseh ali samo nekaterih proizvodov, ki jih zajema skupna tržna ureditev. Imetnik uvoznega ali izvoznega dovoljenja ima pravico in obveznost, da v času veljavnosti tega dovoljenja uvozi ali izvozi določeno količino proizvodov.

7.2.4 Umik proizvodov s trga in podpore porabi

Osnovni namen ukrepov s tega področja je začasno ali trajno umakniti presežne količine s trga ali podpreti porabo in s tem prispevati k umiritvi tržnega položaja ter dvigu cen:

- umiki s trga so uvedeni izjemoma v primeru kriznega stanja na trgu,
- podpore porabi so lahko stalni ukrep za zmanjševanje presežkov.

Poznamo različne ukrepe umikov s trga in podpor porabi.

7.2.4.1 Intervencijski nakup

Ukrepi za doseganje ciljne cene na notranjem trgu so v veliki meri zamišljeni po modelu izravnalnih zalog. V času razmeroma nizkih cen pa država ali določena javnopravna oseba (intervencijska agencija) odkupuje proizvode in jih skladišči. Tako uskladiščene proizvode daje na trg v času manjšega pridelka oziroma višjih cen. Za svežo zelenjavo je to težje izvedljivo, kajti zelenjava je hitro pokvarljivo blago, katerega se ne more hraniti dlje časa v skladišču. Sicer pa uravnavanje proizvodov na trgu ublaži nihanje cen in zagotavlja primerno oskrbo po razumnih cenah. **Javno skladiščenje** štejejo za najstarejši ukrep kmetijske politike. **Intervencijski odkup** pa je ena od podvrsti ukrepa javnega skladiščenja, pri katerem je pristojna intervencijska agencija dolžna odkupovati ponujene proizvode določene kakovosti po predpisani ceni. Pogoj za uvedbo intervencijskega odkupa je znižanje tržnih cen na določeno raven glede na institucionalno ceno. V Evropski skupnosti je sistem intervencijskega odkupa in prodaje v času, ko Skupnost še ni imela presežkov, dobro deloval. Ko pa so na trgu nastali trajni tržni presežki, pa so se pokazale slabe strani tega ukrepa. Od takrat naprej je sistem intervencijskega odkupa v Evropski skupnosti s pomočjo uredb o tržnih ureditvah točno določen glede časa, cene, količine, kakovosti pridelka in drugih pogojev, po katerih se opravljajo intervencijski nakupi.

Prodaja iz intervencijskih zalog ne sme povzročati motenj na notranjem trgu. Predpisi navadno določajo, da mora biti prodajna cena, če gre za prodajo na notranjem trgu, najmanj enaka krajevni ceni in se ne sme spustiti pod intervencijsko ceno. Če se proizvodi iz intervencijskih zalog prodajajo za izvoz, ne smejo škodovati drugemu izvozu. V ta namen Komisija določi najnižjo ceno po razpisanem postopku. Če je prodajna cena proizvodov iz intervencijskih zalog, namenjenih izvozu, nižja od cene, po kateri se prodajajo proizvodi na domačem trgu, obstaja možnost, da se kupljeno blago namesto v izvoz usmeri na domači trg. To tveganje Komisija lahko zavaruje z obveznostjo kupcev, da položijo varščino v višini razlike med prodajno in najnižjo ceno na notranjem trgu.

Po uredbi Sveta 3730/85 se lahko živila iz intervencijskih zalog dobavijo tudi posameznim organizacijam za razdelitev osebam, ki so najbolj potrebne pomoči (Avsec, 2001, str. 35).

7.2.4.2 Podpora skladiščenju

Tovrsten ukrep je lahko samostojen ukrep ali dopolnilo skladiščenju, ki ga opravlja javnopravna agencija. To pomeni, da zasebniki sami hranijo kmetijske proizvode na svoje stroške in tveganje. Pogodba z intervencijsko agencijo o pomoči zagotavlja le, da določen čas proizvod ne bo dan na trg. Višina pomoči je lahko določena vnaprej ali pa se določi na podlagi razpisa.

7.2.4.3 Druge oblike umikov s trga

Umik s trga je ukrep, primeren predvsem za hitro pokvarljive proizvode. V skupni kmetijski politiki Evropske skupnosti uporabljajo ukrepe umikov s trga predvsem za sadje in zelenjavo ter za ribištvo. Ta ukrep izvajajo t.i. priznane organizacije proizvajalcev, ki jim za umaknjene proizvode ob določenih pogojih pripada denarno nadomestilo (Avsec, 2001, str. 35).

7.2.4.4 Podpore porabi

Na notranjem trgu se prodajajo tako imenovani občutljivi proizvodi. Zanje v skupnih tržnih ureditvah obstajajo različni ukrepi, ki poskušajo dvigniti porabo. Najbolj značilni so ukrepi v skupni tržni ureditvi za mleko in mlečne izdelke, kjer se spodbuja poraba proizvodov v prehrani, ter v nadaljnji predelavi.

7.2.5 Neposredna plačila

Evropska skupnost omejuje neposredna plačila v skupni kmetijski politiki na različne načine. Neposredna plačila se predvsem uvedejo takrat, ko raven cen kmetijskih pridelkov ne omogoča primerne dohodkovne ravni. Neposredna plačila se lahko izplačajo na enoto kmetijskega proizvoda ali živali ali pa jo izplačajo na enoto površine.

8 ZUNANJETRGOVINSKI ODNOSI V KMETIJSTVU

Od začetka tranzicije je Slovenija podpisala različne večstranske, regionalne in dvostranske trgovinske sporazume in tako postopno odpirala svoje meje za široko paleto kmetijskih proizvodov. Slovenija je oktobra 1994 postala članica splošnega sporazuma o carinah in trgovini (GATT). Hkrati s tem podpisom je postala tudi ena izmed ustanovnih članic Svetovne trgovinske organizacije (WTO). Konec leta 1995 je podpisala Sporazum o prosti trgovini med državami srednje Evrope (Cefta), ter junija 1996 Evropski sporazum z Evropsko unijo.

8.1 Evropski sporazum

Zaradi urejanja pravic tujcev na nepremičninah so se trgovinske zadeve med Slovenijo in Evropsko unijo urejale z začasnim sporazumom. Sporazum je začel veljati 1. februarja 1999. V trgovini z živilskimi proizvodi sta bili predvideni odprava količinskih omejitev za uvoz in uvedba vzajemnih ugodnosti glede uvoznih carinskih dajatev, vključno z brezcarinsko trgovino in carinskimi kvotami po ugodnejših kvotah. Na začetku leta 2000 je bil nov krog sproščanja trgovine z Evropsko unijo. Ta krog je prinesel popolno sprostitev trgovine za skupino najmanj občutljivih proizvodov, za druge proizvode pa so bila ukinjena izvozna nadomestila in uvozne carine znotraj določenih kvot, ki se povečujejo.

8.2 Sporazum o prosti trgovini med državami srednje Evrope

V Sloveniji je 1. aprila 1998 začel veljati sporazum o prosti trgovini med državami srednje Evrope. To je povzročilo tudi precejšnje spremembe v trgovini s kmetijskimi proizvodi. Te spremembe naj bi izpeljali v dveh fazah: v obdobju med letoma 1998 in 2000 ter po letu 2000. V prvem obdobju so bili številni proizvodi oproščeni carine, za druge proizvode pa je bila uvedena nižja carinska stopnja. V drugem obdobju bodo opravljene še preostale carinske kvote.

9 SKUPNA TRŽNA UREDITEV ZA ZELENJAVO V EVROPSKI UNIJI

9.1 Skupna tržna ureditev v Evropski uniji

Ureditev trga s svežo zelenjavo je bila reformirana leta 1996.

Cilj tržne ureditve je doseči ravnotežje med ponudbo in povpraševanjem pri cenah, ki so sprejemljive za pridelovalce ter spodbujati specializacijo proizvodnje znotraj Evropske unije. *Značilnost trga* sveže zelenjave so hitra nihanja v ponudbi in povpraševanju po proizvodih, ki so večinoma hitro pokvarljivo blago (Fruit and vegetables, 1998, str.1).

Cilj reforme je oblikovanje bolj tržno usmerjenega sektorja, z zagotavljanjem pomoči organizacijam pridelovalcev preko novega operativnega sklada, in zmanjševanje vlog subvencioniranja umikov pridelkov s trga. Ureditev zajema vso zelenjavo, ki je pridelana v Evropski uniji, z izjemo krompirja, sladke koruze, krmnega fižola ter graha.

9.2 Zunanjetrgovinski režim v Evropski uniji

9.2.1 Zaščita na meji

V skupni carinski tarifi (Common Customs Tariff) so navedene carinske stopnje, ki veljajo za večino proizvodov pri uvozu v Evropsko unijo, razen v primerih, če se zanje uporabljajo konvencije v okviru trgovinskih sporazumov, kot so sporazumi z Evropsko unijo, sporazumi za trgovino v Sredozemlju. V splošnem so zaščitne ravni za zelenjavo nižje v obdobju, ko Evropska unija nima lastne proizvodnje in višje, ko ima lastne pridelke.

Za izvoz in uvoz proizvodov se lahko predpiše obvezna predložitev uvoznega oziroma izvoznega dovoljenja. V Sloveniji poznamo tri tipe izdajanja izvoznih dovoljenj:

- standardni sistem z vnaprejšnjo določitvijo izvoznega nadomestila (sistem A1),
- poseben sistem z vnaprejšnjo določitvijo izvoznega nadomestila (sistem A2),
- sistem brez vnaprejšnje določitve izvoznega nadomestila (sistem B).

9.2.2 Sprožitvene cene

V skladu s sporazumom o kmetijstvu je prejšnji sistem referenčne cene zamenjal sistem vstopne cene. Vstopna cena se ugotavlja na podlagi pavšalne uvozne vrednosti. Uvozna vrednost Komisija ugotovi na podlagi tehtanega povprečja cen na reprezentativnih uvoznih trgih držav članic oziroma drugih trgov. Če se proizvodi uvažajo po vstopni ali višji ceni, morajo plačati splošno carinsko dajatev - vrednostna (ad valorem) carina. Carinski ekvivalent in vrednostno carino pa morajo plačati tisti uvozniki, ki uvažajo proizvode po nižji ceni, kot je vstopna cena. Razlika med cenami v mednarodni trgovini in cenami v Skupnosti se krije z izvoznimi nadomestili. V šestletnem obdobju (1995-2001) uresničevanja sporazuma o kmetijstvu se morajo izvozna nadomestila pri zelenjavi znižati tako po vrednosti (za 36 %) kot količini subvencioniranega izvoza (za 21 %) (Avsec, 2001, str. 97).

9.2.3 Sprožitvene količine (trigger volumes)

Sprožitvene količine za zelenjavo so bile določene s sporazumom GATT (WTO), ki je določal, da v primeru, če uvoz presega dogovorjeno količino, ki moteče vpliva na trg, Evropska unija lahko uvede dodatne uvozne dajatve. Skupna količina nekega kmetijskega pridelka, ki se uvaža v Evropsko unijo v določenem obdobju se sešteva in v primeru, da doseže določeno količino, se sproži zaščitni mehanizem (Fruit and vegetables, 1998, str. 5).

9.2.4 Uvozne licence (import licences) in posebna zaščitna klavzula GATT

So namenjene spremljanju dogajanja na trgu. Za uvoz določenih proizvodov, pri katerih so cene nižje od določene sprožitvene cene, ali kadar količina presega določene sprožitvene količine, lahko Evropska unija v skladu s sporazumom GATT (WTO) uvede dodatne uvozne dajatve. Navedeni zaščitni ukrep se uporablja le pri proizvodih, pri katerih velja sistem vhodnih cen (Fruit and vegetables, 1998, str. 5).

9.3 Spremljajoči ukrepi v Evropski uniji

9.3.1 Klasifikacija in kakovost proizvodov

Za številne vrste zelenjave se uporabljajo tržni standardi Evropske unije. Ti standardi se uporabljajo na vseh stopnjah distribucije od pakirnice proizvajalca do trgovine na drobno, vključno z uvozom in izvozom. V določenih izjemnih primerih pa uporaba teh standardov ni obvezna; na primer na prvi stopnji prodaje v posamezni regiji, pri neposredni prodaji na kmetiji ali za pridelke, namenjene predelavi.

Standardi vključujejo merila glede kakovosti, velikosti, označevanja, pakiranja in predstavitve. V Evropski uniji je določena uporaba treh kakovostnih razredov: *ekstra*, *1. razred* in *2. razred*. Takšna razdelitev daje uvoznikom, izvoznikom in trgovcem na debelo jasno predstavo o tem, kakšna je kakovost proizvodov, obenem pa tudi omogoča pošteno trgovanje. Standardi kakovosti proizvodov pomenijo tudi vodilo za proizvajalce, da ti upoštevajo zahteve potrošnikov, ločijo proizvode po kakovosti in obenem izločijo iz prodaje proizvode nižje kakovosti.

Za zelenjavo so predpisane določene zahteve glede kakovosti proizvodov, zato se sme zelenjava razstavljati, ponujati v prodajo, dobavljati ali kako drugače dajati v promet samo v skladu s temi zahtevami. Proizvodi, za katere so predpisane kakovostne zahteve, so: belgijski radič (siljen radič – vitlof), beluši, brstični ohrovt, bučke, cvetača, čebula, česen, fižol, grah, gojene gobe, jajčevci, korenje, kumare, paprika, paradižnik, por, špinača, zelena, zelena solata (kodrolista in navadna endivija), zelje, avokado, artičoke. Za te pridelke se kakovostne zahteve določijo ob upoštevanju standardov, ki jih je priporočila Gospodarska komisija Združenih narodov za Evropo.

Vsi podatki, ki določajo predpisi o kakovosti, morajo biti čitljivo prikazani na vidnem mestu. Če se odpremlja v razsutem stanju, morajo biti podatki navedeni v spremni listini. Za pakirane proizvode pa morajo navesti še čisto maso ali število kosov. V skrajnem primeru se lahko pridelki razstavijo tudi nepakirani; prodajalec na drobno pa mora čitljivo označiti podatke o sorti, izvoru in kakovostnem razredu. Pri uvozu in izvozu morajo uvozniki in

izvozniki upoštevati predpisane kakovostne zahteve za tiste proizvode, za katere so ti predpisani.

Po uredbi komisije 1148/01 morajo države članice na vseh stopnjah prodaje nadzorovati skladnost sveže zelenjave z zahtevami glede kakovosti. Vsaka država članica mora določiti pristojni organ za stike in usklajevanje na tem področju. Uredba predpisuje evidenco trgovcev z zelenjavo, kontrole skladnosti na notranjem trgu, kontrolo skladnosti pri izvozu in uvozu ter odobritev kontrolnih dejanj, ki jih opravijo organi tretje države.

9.4 Ureditev notranjega trga Evropske unije

9.4.1 Interventni odkup na trgu zelenjave

Interventni odkup se zagotavlja z namenom, da se na trgu stabilizira cena, kadar je trg preveč založen, ni pa namen ukrepa zagotoviti alternativne možnosti za prodajni trg. Sredstva za interventni umik so zagotovljena za jajčevce, cvetačo in paradižnik.

Nadomestilo prejmejo pridelovalci le za tiste pridelke, ki po kakovosti ustrezajo tržnim standardom. Vsi zgoraj naštetih proizvodi, ki so predmet interventnega umika s trga, se lahko uporabljajo v skrajnem primeru tudi za brezplačno razdelitev humanitarnim organizacijam, bolnišnicam, domovom za ostarele, šolam, zaporom itd., vendar to ne sme vplivati kot motnja na notranjem trgu. Druga možnost pa je, da se proizvodi, ki so predmet interventnega umika, porabijo za živalsko krmo, za destilacijo v industrijski alkohol ali za proizvodnjo komposta. V primeru, da se proizvodov ne da porabiti na noben opisan način, se jih lahko uniči v skladu z naravovarstvenimi standardi (Gosenca, 2000, str. 12).

Pri reformi ureditve trga s svežim sadjem in zelenjavo so bile ravni nadomestil za umik s trga določene na podlagi cen, ki jih je določil Svet ministrov, kot del pogajanj glede višine cen za sezono 1995/96. Nadomestila za vse proizvode, razen za citruse, temeljijo na povprečnih cenah, določenih v sezoni 1995/96. V letu 1997 kot prvem letu uporabe novega sistema, je bilo določeno 20 % zmanjšanje osnove (15 % za jabolka in hruške), glede na začetno raven cen. Nadomestila se še nadalje zmanjšujejo enakomerno in do leta 2002/3 naj bi zmanjšale osnovno raven za 40 %. (30 % za jabolka in hruške). Za agrume so nadomestila temeljila na najnižji ceni za umik s trga, ki je bila uporabljena v tržnem letu 1995/96. Tudi te cene bodo enakomerno znižane v obdobju petih let, in sicer na 13 evrov/100 kg za limone in majhne citruse ter na 14 evrov/100 kg za pomaranče (Gosenca, 2000, str. 12).

Količinske omejitve za proizvode, ki so upravičeni prejeti nadomestilo pri intervencijskem umiku s trga pa so naslednje: 50 % celotne proizvodnje v prvem tržnem letu. Deleži letine, ki jih lahko intervencijska agencija umakne s trga, se postopno zmanjšujejo.

V tržnem letu 1998/99 je bilo nadomestilo za umik s trga za cvetačo zmanjšano z 8,88 na 8,85 ECU/100 kg, ker so umiki s trga rahlo preseгли določen prag. Za paradižnik pa ni bilo potrebnega nadomestila (Interni podatki Ministrstva za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano 2001).

Organizacije proizvajalcev lahko s trga umaknejo proizvode v količinah, ki jih imajo za ustrezne, in v obdobjih, ki jih imajo za primerne. Pri tem pa mora organizacija proizvajalcev

upoštevati pravila glede varstva okolja, poleg tega pa mora paziti, da ko umika proizvode s trga, ne sme motiti normalne preskrbe s temi proizvodi na notranjem trgu. Za nekatere umaknjene proizvode organizacije proizvajalcev in njihova združenja izplačajo proizvajalcem nadomestilo Skupnosti do določenega deleža od tržne količine (za zelenjavo do 10 %) (Avsec, 2001, str. 91).

10 PRIZNANE ORGANIZACIJE PROIZVAJALCEV V EVROPSKI UNIJI IN SLOVENIJI

10.1 Priznane organizacije proizvajalcev v Evropski uniji

Postopke pri umiku s trga izvajajo priznane organizacije proizvajalcev. Tovrstne organizacije lahko izvajajo nekatere intervencijske ukrepe na trgu, dodatno pa lahko predložijo predloge za večletne operativne programe za ukrepe, ki omogočajo napredek in izboljšanje proizvodnje in trženja.

Za ustanavljanje in začetno delovanje organizacij proizvajalcev so ob določenih pogojih predvidene posebne podpore. Organizacijo proizvajalcev na njeno zahtevo prizna pristojni organ države članice. Ta pa jo prizna pod pogojem, da je pravna oseba in da izpolnjuje več pogojev, določenih v uredbi Sveta 220/96 in posebni izvedbeni uredbi Komisije 412/97.

Organizacija mora biti ustanovljena na pobudo proizvajalcev določenih skupin pridelkov (Avsec, 2001, str. 86):

- sadja in zelenjave,
- sadja,
- zelenjave,
- pridelkov, namenjenih predelavi,
- citrusov,
- orehov,
- gob.

Pristojni organ prizna organizacijo, ki jo proizvajalci ustanovijo zlasti z naslednjimi cilji:

- zagotoviti načrtovanje pridelave in njeno prilagajanje povpraševanju, zlasti po količini in kakovosti,
- pospeševati koncentracijo ponudbe in dajati na trg pridelke, ki jih proizvajajo njeni člani,
- zniževati pridelovalne stroške in stabilizirati proizvajalčeve cene,
- pospeševati uporabo pridelovalnih načinov in tehnik ter okolju prijaznih načinov ravnanja z odpadki, zlasti za zavarovanje kakovosti vode, zemlje in krajine ter za spodbujanje biološke raznovrstnosti.

Pravila priznane organizacije proizvajalcev morajo določati (Avsec, 2001, str. 87):

- obveznosti članov glede poročanja o pridelavi in načinu pridelave ter o prodaji in varstvu okolja;
- obveznosti članov, da za vsako skupino pridelkov, za katero je organizacija priznana, pripadajo le eni organizaciji;
- obveznost članov, da prodajo ves pridelek izključno preko organizacije proizvajalcev; izjemoma sme član prodajati največ 25 % lastnega pridelka, če je član organizacije proizvajalcev sadja in zelenjave, oziroma ne več kot 20 % pridelka, če je član druge organizacije proizvajalcev iz skupne ureditve trga za sadje in zelenjavo, neposredno na svojem gospodarstvu potrošnikom za osebno porabo; poleg tega sme član priznane organizacije proizvajalcev sam ali preko druge organizacije proizvajalcev, ki jo določi njegova lastna organizacija, prodati količine, ki jih je glede na obseg prodaje v organizaciji šteti za zanemarljive; preko druge organizacije proizvajalcev, ki jo določi

njegova organizacija, sme član tržiti tudi proizvode, ki jih ne zajema običajna poslovna dejavnost njegove organizacije;

- dolžnost sporočanja podatkov o pridelovalnih površinah, pridelanih količinah in neposrednih prodajah;
- obveznost plačevati finančni prispevek za vzpostavitev in delovanje operativnega sklada;
- postopke za sprejem, spreminjanje in dopolnjevanje teh pravil, obveznosti članov za financiranje organizacije, demokratični nadzor in vpliv članov pri odločanju, sankcije za kršitev obveznosti, vstop novih članov, zlasti najkrajšo dobo članstva, in računovodstvo.

Države članice priznajo organizacijo proizvajalcev ob določenih pogojih. Eden bistvenih pogojev je doseganje minimalnega števila članov in pokrivanje minimalne količine tržne proizvodnje, ki jo določi Komisija v soglasju z Upravnim odborom za sveže sadje in zelenjavo. Država sme kot merilo za priznanje uporabiti delež pridelave organizacije proizvajalcev glede na povprečno celotno pridelavo na gospodarskem območju, kjer poslujejo proizvajalci. Lahko pa tudi za merilo uporabijo obseg pridelave. Ne glede na to, ali gre za fizični obseg ali delež proizvodnje organizacije proizvajalcev, se upošteva tržna proizvodnja vseh članov organizacije proizvajalcev v zadnjih treh letih pred priznanjem.

Organizacija proizvajalcev mora izkazati sposobnost za trajno in učinkovito opravljanje svoje dejavnosti ter omogočati članom dostop do strokovnih nasvetov za pridelavo. Poleg tega pa morajo organizacije proizvajalcev zagotoviti svojim članom tehnična sredstva za skladiščenje, pakiranje in prodajo pridelkov ter ustrezno komercialno in računovodsko spremljanje dejavnosti.

Organizacija proizvajalcev se sme ukvarjati tudi z drugimi dejavnostmi, ne le s tistimi, za katere je priznana. Vendar prihodki od prodaje in predelave proizvodov članov ne smejo biti manjši od drugih prihodkov organizacije.

Članstvo v priznani organizaciji proizvajalcev mora trajati najmanj eno leto. Če se član organizacije hoče odpovedati članstvu, mora to sporočiti najkasneje do 31. maja. Odpoved začne veljati 1. januarja naslednjega leta. Dokler organizacija uresničuje operativni program, član ne sme izstopiti brez njenega soglasja.

10.2 Priznane organizacije proizvajalcev v Sloveniji

V Sloveniji je več organizacij pridelovalcev, ki se imenujejo tudi združenja pridelovalcev. Pidelovalci zelenjave se združujejo v združenja za integrirano in ekološko pridelavo zelenjave.

10.2.1 Združenje za integrirano pridelavo zelenjave v Sloveniji

Združenje za integrirano pridelavo zelenjave v Sloveniji je bilo ustanovljeno 21.01.2000 v Mariboru. Ustanoviteljica je bila Martina Bavec, katera se je zgledovala po avstrijskih smernic za integrirano pridelovanje zelenjave. Te smernice omogočajo lažje uresničevanje skupnih ciljev pridelovalcev zelenjave. Združenje za integrirano pridelavo zelenjave Slovenije povezuje 210 članov iz vse Slovenije (Združenje za integrirano pridelovanje zelenjave Slovenije, 2001). Naloga združenja je organizirati izobraževanja in delovna srečanja članov in potrošnikov, medsebojno usklajevati pridelavo in prodajne cene, skupno nabavljati enotno

embalažo in enotno označevati pridelke, uporabljati zaščitne znamke, izdelovati zloženko in drugo predstavitveno gradivo ter nastopanje na razstavah in sejmih.

10.2.2 Združenje za ekološko kmetovanje Slovenije

Združenje ima sedež na kmetijskem zavodu v Mariboru. Vanj je včlanjenih okoli tristo rednih članov. To so kmetije, ki kmetujejo v skladu s smernicami društva, in sicer po načelih ekološkega kmetovanja na celi kmetiji in imajo nadzorovano pridelavo. Vanj so včlanjeni tudi častni in podporni člani; potrošniki oziroma kupci tako pridelane hrane pa so pridruženi člani.

Naloga združenja je seznanjati širšo javnost s prednostmi, ki jih prinaša ekološko kmetijstvo. Združenje se trudi, da bi zbralo čimveč kmetij v sistem nadzorovane pridelave hrane. Z nadzorom ekološke pridelave na kmetijah želijo zaščititi potrošnike in jim omogočiti oskrbo s pridelki, ki so pridelani naravi prijazno. Pozimi združenje organizira različna izobraževanja ter v času vegetacije različna delovna srečanja na ekoloških kmetijah.

10.3 Operativni sklad in operativni program organizacije pridelovalcev v Evropski uniji

Organizacije proizvajalcev ustanavljajo operativne sklade za financiranje umikov proizvodov s trga. Poleg tega pa tudi uresničujejo operativni program, ki ga je odobril pristojni organ države članice.

Če pristojni organ države članice odobri operativni program, se lahko financira iz operativnega sklada umik proizvodov s trga. Podpora za umik se lahko prizna kot dodatek k nadomestilu Skupnosti (za pridelke, za katere je zagotovljeno nadomestilo Skupnosti) ali dodatna nadomestila (za druge pridelke, zajete s skupno tržno ureditvijo) za umik s trga. Nadomestilo iz operativnega sklada ne sme biti višje od umaknitvenih cen v tržnem letu 1995/1996.

Pomoč Skupnosti se odobri do višine sredstev, zagotovljene s prispevki članov organizacij proizvajalcev, vendar največ do 50 % dejanskih stroškov operativnega sklada, in ne sme preseči 4,1 % vrednosti prodanih proizvodov organizacije proizvajalcev (Avsec, 2001, str. 92). Operativni sklad organizacije proizvajalcev se financira s pomočjo prispevkov članov na podlagi količine ali vrednosti prodanih proizvodov, lahko pa tudi na podlagi obeh. To se izvršuje na različnih ravneh za različne proizvode ali skupine članov, v vsakem primeru pa mora vsak član prispevati finančna sredstva v operativni sklad.

Organizacija proizvajalcev mora najkasneje do 31. januarja vložiti ustrezno dokumentacijo za pomoč Skupnosti za preteklo leto. Država članica pa mora te vloge odobriti najkasneje do 30. junija, lahko pa ta rok podaljša do 31. avgusta. Če organizacija proizvajalcev položi ustrezno varščino, lahko med letom zahteva četrtletna predplačila odobrene pomoči.

Cilji operativnih programov, ki jih financira organizacija proizvajalcev iz operativnega sklada so predvsem izboljšanje kakovosti in povečanje tržne vrednosti proizvodov, predstavitev ter uvajanje organske pridelave. Hkrati pa morajo tudi upoštevati okoljevarstveno usmerjene tehnike ravnanja z odpadki, z namenom varovanja voda, tal in krajine ter z namenom ohranjanja in/ali spodbujanja biološke raznolikosti. Operativni programi morajo določiti tudi

finančne vire za tehnične in kadrovske pogoje, potrebne za uresničevanje pravil o varstvu rastlin, in najvišje dovoljene količine ostankov. Operativni programi se sprejemajo za obdobje od treh do petih let.

Poleg priznanih organizacij proizvajalcev so tu še združenja organizacij proizvajalcev katera lahko tudi upravljajo operativni sklad in sprejema, izvaja ter predloži operativni program.

11 ANALIZA STANJA ZELENJADARSTVA V EVROPSKI UNIJI IN PRIMERJAVA S SLOVENIJO

11.1 Primerjava mehanizmov uravnavanja trga zelenjave v Evropski uniji in Sloveniji

Stopnja samooskrbe s svežo zelenjavo v Sloveniji (okoli 70 %) je bistveno manjša od samooskrbe v državah Evropske unije (106 %). Zaradi vremenskih razmer in naravnih danosti ta stopnja pri nas iz leta v leto precej niha. V Sloveniji največ pridelajo zelja, sledijo mu pridelava solatnic, čebule, paprike in kumare (Gosenca, 2000; str. 14).

Na slovenskem trgu predelane zelenjave je največ rdeče pese, paprike, kumaric in solatnic, katere konzervirajo v kisu ali drugih raztopinah.

Po predlogu Komisije ima osrednji pomen postopno izenačevanje cen v državah članicah Evropske unije s cenami na svetovnem trgu, kar jih bo hkrati približalo tudi cenam v 10 državah kandidatkah (Anderson, 1998, str. 9). Sporazumi o prosti trgovini omogočajo uvoz in izvoz sveže zelenjave. Za stabilizacijo razmer na trgu so za nekatere pridelke občasno v veljavi podpore za pripravo blaga za zunanji trg in dodatki k odkupni ceni.

Država z ukrepi tržnocenovne politike razmeroma malo posega na trg zelenjave. Predvsem posega tako, da podpira modernizacijo pridelovanja zelenjave s pomočjo proračunske podpore, namenjene predvsem za izgradnjo hladilnic za svežo zelenjavo, za nabavo specialnih strojev, rastlinjakov in tunelov, za postavitve mrež proti toči, za pomoč pri razvoju in uvajanju novih znanj, tehnologiji in kakovostne sadilne tehnologije, za uvajanje integrirane pridelave zelenjave ter za programe trženja (Gosenca, 2000, str. 14).

Slovenija bo morala pred vstopom v Evropsko unijo vzpostaviti sistem evidence sadovnjakov in njiv, ki je povezan z zemljiškim katastrom. Ta povezava omogoča administrativni nadzor in preprečuje podvajanje pomoči. V Sloveniji je večina ukrepov vezanih direktno na pridelovalcev in ne na združenja pridelovalcev zelenjave, kot je to urejeno v Evropski uniji.

Pomanjkljivosti tržne ureditve zelenjave v Sloveniji v primerjavi z ureditvijo v Evropski uniji se kažejo v zunanjetrgovinskih ukrepih in na notranjem trgu. Slovenija pri trgovanju z ostalimi državami ne izvaja ukrepa uvoznih kvot in licenc.

Tabela 1: Mehanizmi urejanja trga sveže zelenjave v Evropski uniji in Sloveniji

	Evropska unija	SLOVENIJA
Zunanjetrgovinski ukrepi	<ul style="list-style-type: none"> • Carine • Uvozne kvote, licence • Uvozne dajatve (različne oblike) • Izvozna nadomestila 	<ul style="list-style-type: none"> • Carine / • Uvozne dajatve (različne oblike, delno primerljivo) • Podpore pri izvozu (delno primerljivo)
Sistem intervencij na notranjem trgu	<ul style="list-style-type: none"> • Podpora potrošnji • Pomoč privatnemu skladiščenju • Podpora predelavi • Intervencijski umik s trga 	<ul style="list-style-type: none"> • Podpora za trženje in promocijo / • Proračunske podpore /
Drugo	<ul style="list-style-type: none"> • Organizacije proizvajalcev • Kakovostni standardi 	<ul style="list-style-type: none"> • Podpore združenjem pridelovalcev (delno primerljivo) /

Vir: Gosenca, 2000, str. 15.

Med vsemi zunanjetrgovinskimi ukrepi, katere uporabljajo v Evropski uniji, Slovenija ne uporablja uvoznih kvot in licenc. Za uvoz zelenjave na domači trg uporabljajo v Sloveniji carinske ukrepe, ki so lahko količinski ali vrednostni, ter različne uvozne dajatve, ki so samo delno primerljive z dajatvami Evropske unije. Za izvoz zelenjave pa so uvedene posebne podpore, ki so tudi samo delno primerljive z evropskimi.

Na notranjem trgu uporablja Evropska unija širšo paleto instrumentov, kot jih imamo v Sloveniji. V Evropski uniji se intervencijski umik s trga izvaja v primeru preveč založenega trga in pomanjkanja alternativnih možnosti za prodajo. Ker je slovenski trg zelenjave slabše razvit od evropskega in ker nimamo tolikšnih presežkov zelenjave, niso potrebni ukrepi intervencijskih umikov s trga zelenjave. Potrošnja zelenjave v Evropski uniji podpirajo preko skladov za promocijo, s pomočjo katerih financirajo programe ustreznih skupin z namenom povečanja porabe zelenjave, pridelane v Evropski uniji. V Sloveniji je na tem področju mogoče dobiti sredstva le za spodbujanje prodaje in za programe trženja. Podpore privatnemu skladiščenju so namenjene pooblaščenim agencijam za skladiščenje. Namen ukrepa je umik presežkov s trga in ohranjanje cenovne ravni na trgu. V Sloveniji omenjenega ukrepa ne uporabljamo.

Pri nas iz leta v leto narašča pomembnost trga zelenjave. Pridelovalci zelenjave pridelujejo zelo kakovostno zelenjavo, vendar je ne znajo tržiti.

11.2 Pridelava zelenjave

V državah Evropske unije se v zadnjih desetih letih pridelek zelenjave ni bistveno povečal in z okoli 50 milijoni ton letne pridelave prispeva okoli desetino svetovnega pridelka. Statistični podatki Republike Slovenije kažejo, da se v Sloveniji iz leta v leto povečuje delež pridelane zelenjave, vendar je pridelkov med 150 in 200 tisoč ton letno in smo eni najmanjših pridelovalcev zelenjave v Evropi. To je tudi razvidno iz Tabele 2.

Tabela 2: Pridelana zelenjava v Sloveniji v letih 1992 do 1998 (v t)

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Zelenjadnice skupaj	85.323	94.916	148.770	203.826	205.449	203.226	195.193
- na prostem	85.323	94.916	148.770	200.246	201.357	199.197	191.454
- v zaščitenem prostoru	/	/	/	3.580	4.092	4.092	3.739
Grah (zrnje)	414	322	933	1.995	1.651	1.743	1.783
Fižol (glavni posevek)	2.072	1.864	4.598	13.754	8.532	8.997	9.467
Fižol (vmesni Posevek)	1.766	2.465	2.977	1.648	1.999	1.733	2.126
Korenček	4.662	5.117	7.287	7.782	8.961	9.161	8.472
Čebula	8.292	8.248	13.594	15.785	14.731	15.810	14.650
Česen	2.348	2.204	3.057	3.724	3.616	3.327	2.800
Paradižnik (glavni posevek)	6.766	6.885	9.325	15.869	15.277	16.663	16.381
Paradižnik (vmesni posevek)	10	30	/	/	/	/	/
Zelje in ohrovt (glavni posevek)	38.729	42.783	65.246	70.781	72.193	64.749	63.434
Zelje in ohrovt (vmesni posevek)	9.224	13.074	15.370	5.920	7.411	7.739	7.439
Kumare	4.800	5.239	10.997	16.580	16.872	16.763	15.839
Paprika	778	1.090	2.701	4.915	6.138	6.143	6.236
Druge zelenjava	5.463	5.595	13.618	45.075	48.069	50.398	46.557

Vir: Statistične informacije, 2000.

Tabela 2 nam prikazuje letno povečanje pridelave zelenjave v Sloveniji. Vrhunec je dosegla leta 1997, potem pa je začela upadati. Leta 1997 je bilo v Sloveniji pridelane kar 203.226 ton zelenjave, leta 1998 pa je ta količina padla na 195.193 ton. Razlogi za upadanje pridelane zelenjave so lahko gospodarski ali politični. Z gospodarskega stališča gledano, so prodajne cene posameznih pridelkov premajhne in zato ne pokrivajo vseh stroškov pridelave ali pa je to ravno na meji. S političnega stališča pa lahko poudarimo, da si država premalo prizadeva za razvoj kmetijstva v Sloveniji. Posledica tega so premajhne subvencije kmetijstvu kot tudi pridelovalcem zelenjave. K temu znižanju pa prispevajo tudi naravne in vremenske razmere (poplave, suša, toča). Pridelovanje zelenjave v zaščitenih prostorih se je začelo šele leta 1995 in se v zadnjih letih povečuje. Pridelovalci se morajo zavedati, da je to eden od perspektivnih načinov pridelovanja zelenjave. Če je zelenjava pridelana na prostem, je najbolje, da se pridelovalci odločijo za integrirani ali ekološki način pridelovanja zelenjave, tako sedaj kot tudi v prihodnje, ko bo Slovenija polnopravna članica Evropske unije.¹

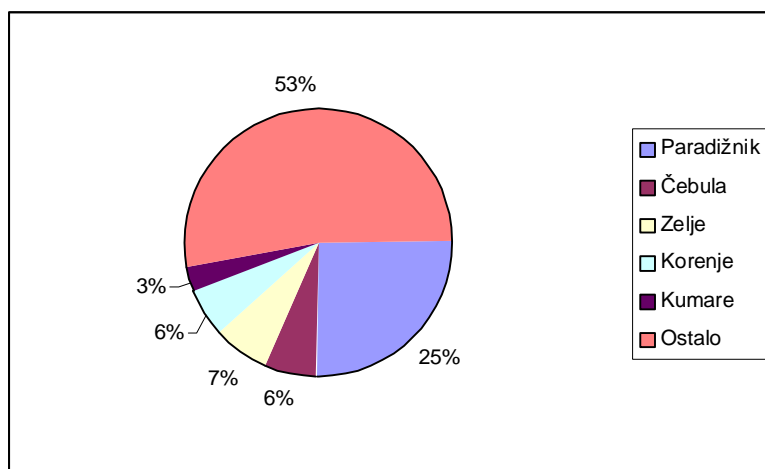
Svetovni pridelek zajema najrazličnejše vrste zelenjave, od katerih je nekatere mogoče pridelovati samo v tropskih območjih. Vendar največji delež odpade na paradižnik, zelje, čebula, kumare in korenje, torej kulture, ki uspevajo tudi pri nas. Te vrtnine zasedajo tako v Sloveniji kot tudi v Evropski uniji največ zemljišč, namenjenih pridelavi vrtnin in prispevajo največji delež k celotnemu pridelku. Delež posameznih vrtnin v Sloveniji in v Evropski uniji je zelo različen, kar kaže na različno stopnjo razvitosti in pestrosti pridelave. V Sloveniji je

¹ Do vključno leta 1999 so bili podatki o vrtnarski pridelavi dobljeni s pomočjo ocen cenilcev. Slovenija je bila razdeljena na 307 cenilnih okolišev, ki so v povprečju obsegali 2.700 ha kmetijskih zemljišč. Cenilec je s pomočjo podatkov zemljiškega katastra in poznavanja stanja na terenu ocenil površino posevka in povprečne pridelke. Ocene cenilcev so se nanašale na vse pridelovalce, ki so imeli v lasti kmetijsko zemljo.

Ker podatki v tabeli 2 niso povsem količinsko zanesljivi, zaradi načina popisa, prilagam v Prilogi 1 podatke o pridelani količini zelenjave v Sloveniji leta 2000.

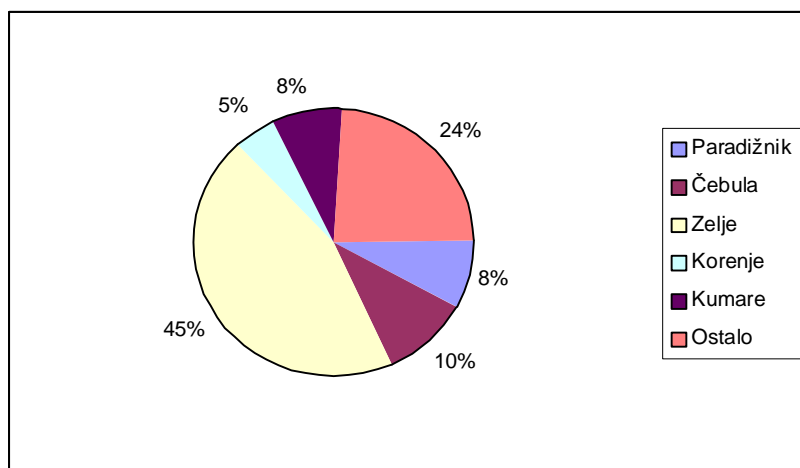
najpomembnejša vrtnina belo zelje, v državah Evropske unije pa je to paradižnik, katerega največje pridelovalke so seveda sredozemske države.

Slika 8: Struktura pridelave po vrstah vrtnin (zelenjave) v Evropski uniji v letu 1995

Vir: Žibrik, 1997, str. 291.

Slika 9: Struktura pridelave po vrstah vrtnin (zelenjave) v Sloveniji v letu 1995

Vir: Žibrik, 1997, str. 291.

Pridelava zelenjave v Sloveniji ima glede na Evropo nekatere posebnosti. Slovenski pridelovalci zelenjave so usmerjeni predvsem v pridelavo zelja. Leta 1995 je kar 45 % vse pridelane zelenjave predstavljalo zelje, ostalih 55 % pa je predstavljalo pridelavo vse ostale zelenjave (korenje, kumare, paradižnik, čebula,...). Poleg naštetih vrtnin pa se v Sloveniji povečuje pridelava solate, fižola, paprike in kumar.

Za Slovenijo je značilno, da ima relativno nizko raven intenzivnosti v primerjavi z državami v Evropski uniji. Vendar se ta intenzivnost povečuje, tako s količinskega (produktivnost) kot tudi s kakovostnega stališča. Med naštetimi vrstami zelenjave se lahko primerja z Evropsko unijo le pridelava zelja (Tabela 3). Hektarski pridelki vseh ostalih vrst zelenjave pomembno zaostajajo za povprečnim pridelkom v državah Evropske unije, pa tudi skupni povprečni pridelok, kot nekakšen kazalnik globalne produktivnosti, je v Sloveniji polovico nižji od pridelka v Evropski uniji. Sicer pa lahko poudarimo, da se v zadnjih letih hektarska produktivnost večja. Nizka raven intenzivnosti v Sloveniji je posledica večinoma v samooskrbo usmerjene pridelave. V Sloveniji je 34 % vse kmetijske zemlje namenjene njivam in vrtovom, na katerih pridelujejo zelenjavo. Vendar je samo kakih 10 % teh zemljišč namenjenih pridelovanjem zelenjave v intenzivnem kolobarju z namakanjem, pokritimi površinami (steklenjaki, plastenjaki,...).

Tabela 3: Hektarski pridelki pomembnejših vrtnin t/ha (povprečje 1992-96)

	Svet	Evropa	EU	Slovenija
Zelje	23.9	24.6	28.0	24.9
Paradižnik	26.6	38.3	53.0	15.3
Čebula	15.5	20.7	35.9	13.4
Kumare	15.9	27.2	44.0	10.7
Korenje	21.5	29.5	41.4	12.2
Ostalo	/	/	24.8	12.6

Vir: Žibrik, 1997, str. 292.

Konkurenčnost slovenskega kmetijstva zmanjšuje velika razdrobljenost kmetij in ne specializiranost pridelave. Iz statističnih podatkov Republike Slovenije je razvidno, da je bilo 1. julija 2000 2.101 pridelovalcev zelenjave, zelišč, jagod in gojenih gob, ki so pridelovali na 1.765 hektarih. To pomeni, da pripada enemu pridelovalcu samo 0,9535 hektara osnovne površine. To pa je v primerjavi z Evropsko unijo bistveno premalo, kajti v državah Evropske unije so imele kmetije leta 1995 vsaj 2 hektara osnovne površine namenjene vrtnarstvu. Od vseh kmetijskih gospodarstev (96.669 ha) se jih je ukvarjalo s pridelovanjem zelenjave, zelišč, jagod in gojenih gob samo 2.101. Odstotek teh pridelovalcev je bil samo 0.022. Če pa ta podatek primerjamo s podatkom pridelovalcev v Evropski uniji leta 1995, ki je bil kar 3 %, potem se lahko Slovenci malo zamislimo nad temi podatki.

Ob visoki specializaciji pridelave in veliki intenzivnosti je trg v Evropski uniji zelo dobro založen z zelenjavo. Skupna stopnja samooskrbe z lastnimi pridelki zelenjave je v EU med leti stabilna in se giblje okoli 106 % (leto 1995). Kljub povečanju obsega pridelave v zadnjih letih ostaja stopnja samooskrbe z zelenjavo v Sloveniji okoli 70 %. Tako količinsko kot tudi vrednostno smo neto uvozniki zelenjave, kar je glede na naše ugodne naravne danosti za pridelavo zelenjave, pa tudi druge ugodne dejavnike, negospodarno.

V Evropski uniji so najpomembnejše pridelovalke zelenjave Francija, Italija in Španija, ki zagotovijo več kot 60 % vseh količin (Žibrik, 1997, str. 291). Med njimi le Francija z lastno pridelavo ne zadovoljuje svojih potreb. Grčija in Portugalska izkoriščata svoje primerjalne prednosti, med katere prištevamo predvsem podnebje, in zato imata kar precejšnje presežke

zelenjave. Velike presežke zelenjave pa imajo tudi Belgija, Luksemburg in Nizozemska, ki pridelujejo predvsem v zaščiteneh prostorih.

11.3 Površina zemljišč za vrtnarsko pridelavo

V strukturi rabe kmetijske zemlje v Republiki Sloveniji prevladuje pretežno travinje in relativno majhen delež njiv, zato naša država spada z 0.12 ha njiv na prebivalca med države z najmanjšo površino njiv na prebivalca.

Leta 2000 je bilo v Sloveniji (po podatkih Statističnega urada Republike Slovenije) 2299 kmetij, ki so se ukvarjale s pridelovanjem zelenjave, zelišč, jagod in gojenih gob in so zajemale kar 1892,73 ha osnovnih površin. Za pridelovalce je značilno, da svoje pridelke gojijo tako na odprtem kot tudi v zaščiteneh prostorih. Lansko leto (leto 1999) je bilo 994 pridelovalcev, ki so gojili v zaščitenem prostoru na skupaj 113 ha osnovnih površin, ter 2050 pridelovalcev, ki so pridelovali na prostem. Skupna površina zemljišč, ki so jo obdelovali pridelovalci na prostem, je bila 1779,74 ha.

Izmed vseh pridelovalcev, ki gojijo zelenjavo, zelišča, jagode in gojene gobe v zaščiteneh prostorih, je zelo malo tistih, ki imajo zaščitenega prostora več kot 1 ha. Lansko leto je bilo samo pet kmetov, ki so imeli nad 1 do 2 ha zaščiteneh zemljišč. Le štiri slovenske kmetije imajo nad tri ha zaščitenega osnovnega zemljišča. S temi podatki se Slovenija ne more primerjati z državami Evropske unije.

Tabela 4: Osnovna površina zemljišč za vrtnarsko pridelavo, Slovenija 1. julij 2000

Velikostni razredi glede na osnovno površino zemljišč za vrtnarsko pridelavo	Vrtnarska pridelava					
	Skupaj		V zaščitenem prostoru		Na prostem	
	Pridelovalci število	Površina	Pridelovalci število	Površina	Pridelovalci število	Površina
do 0,05 ha	342	10,27	636	12,08	274	8,79
nad 0,05 do 0,1 ha	256	20,82	153	11,34	217	18,85
nad 0,1 do 0,25 ha	435	75,05	130	20,77	361	64,93
nad 0,25 do 0,5 ha	421	160,52	46	16,66	408	158,57
nad 0,5 do 1 ha	354	264,48	19	12,29	337	263,66
nad 1 do 2 ha	266	378,11	5	7,57	256	383,04
nad 2 do 3 ha	95	222,47	1	2,19	85	212,85
nad 3 do 5 ha	76	285,32	2	9,08	61	234,22
6 ha in več	54	475,69	2	21,02	51	434,82
Skupaj	2299	1892,73	994	113	2050	1779,74

Vir: Statistične informacije, 2000.

11.4 Pridelovalci glede na način pridelovanja

Naslednja tabela nam prikazuje število pridelovalcev v Sloveniji, ki pridelujejo zelenjavo na konvencionalen, integrirani in ekološki način pridelovanja. Čeprav mi niso bili dosegljivi podatki, koliko kmetij se v državah Evropske unije ukvarja z integriranim ali ekološkim pridelovanjem zelenjave, lahko sklepam, da se jih v Sloveniji ukvarja bistveno premalo v primerjavi z državami Evropske unije. Zato je bolje da se pridelovalci zelenjave v Sloveniji odločijo za integrirani ali ekološki način pridelovanja, ker je tovrsten način pridelovanja okolju bolj prijazen in bolj zdrav za potrošnike. Takšni pridelki bodo imeli (seveda če bodo pridelovalci znali prodati) na zunanjem in notranjem trgu večjo ceno od zelenjave, ki bo pridelana na konvencionalni način.

Ker se je v Sloveniji šele pred tremi leti začel uveljavljati integriran in ekološki način pridelovanja zelenjave, je malo posameznikov, ki pridelujejo na takšen okolju prijazen način. Lani je bilo med vsemi pridelovalci samo 270 (12,9 %) pridelovalcev, ki pridelujejo zelenjavo na integriran način, ter 44 (2,1 %) pridelovalcev, ki pridelujejo na ekološki način. Vsi drugi, ki jih je kar 1787 (85 %), pa pridelujejo zelenjavo na konvencionalni način.

Tabela 5: Pridelovalci zelenjave, zelišč, jagod in gojenih gob glede na način pridelovanja, Slovenija 1. julij 2000

Velikostni razredi glede na osnovno površino zemljišč za vrtnarsko pridelavo	Pridelovalci glede na način pridelovanja			
	pridelovalci skupaj	konvencionalni število	integrirani število	ekološki število
do 0,05 ha	335	309	21	5
nad 0,05 do 0,1 ha	202	176	20	6
nad 0,1 do 0,25 ha	365	307	44	14
nad 0,25 do 0,5 ha	394	349	40	5
nad 0,5 do 1 ha	334	286	40	8
nad 1 do 2 ha	258	217	39	2
nad 2 do 3 ha	92	68	21	3
nad 3 do 5 ha	69	49	19	1
6 ha in več	52	26	26	/
Skupaj	2101	1786	270	44

Vir: Statistične informacije, 2000.

11.5 Načini prodaje pridelkov

Danes je vse težje prodajati pridelke celo po takšni prodajni ceni, da se vsaj pokrivajo proizvodni stroški. S tem problemom se srečujejo tudi pridelovalci zelenjave. Včasih so svoje pridelke prodajali doma ali na trgu, sedaj pa morajo uporabiti različne distribucijske poti, da pridejo pridelki do končnega kupca.

Tabela 6: Pridelovalci zelenjave, zelišč, jagod in gojenih gob po načinu prodaje, Slovenija 2000

	Neposredno na trg	Veletržnica	Trgovina na drobno	Zadruga	Drugam (menze, hoteli, gostilne)	Samooskrba	Predelava na domu
Pridelovalci	1196	455	214	733	421	466	179
Struktura (%)	57	22	10	35	20	22	9

Vir: Statistične informacije, 2000.

Izmed vseh 2101 pridelovalcev zelenjave jih je več kot polovica prodajalo svoje izdelke neposredno na trgu, malo manj kot četrtina vseh proučevanih pa se je ukvarjalo s prodajo na veletržnicah in v veletrgovinah. Od vseh proučevanih je 733 pridelovalcev prodajalo svoje pridelke preko zadrug, 421 pa je svoje pridelke vozilo neposredno v menze, gostilne ali hotele. Vsi proučevani pridelovalci so izbrali več načinov distribucije za prodajo lastnih pridelkov.

11.6 Izobrazba

Doslej je za kmetijstvo veljalo, da je gospodarska panoga, pri kateri je potrebno predvsem fizično delo. Zanj naj ne bi bila potrebna posebna izobrazba, ampak le praksa in volja do dela. Vendar se časi spreminjajo. Zavedati se moramo, da mora imeti posameznik, ki se bo ukvarjal z gojenjem zelenjave, ustrezno izobrazbo. Pridelovanje zelenjave je iz leta v leto bolj zahtevno in zato je potrebno tudi veliko več znanja in izkušenj s tega področja. Osnovno znanje si posameznik pridobi na srednji vrtnarski oziroma kmetijski šoli, dodatno znanje pa si lahko pridobi le na kakšnih posebej organiziranih predavanjih ali s pomočjo branja strokovnih knjig.

Tabela 7: Strokovna izobrazba nosilca vrtnarske pridelave, Slovenija 2000

	Pridelovalci zelenjave, zelišč, jagod in gojenih gob	
	število	v %
Pridelovalci brez ustrezne izobrazbe	1744	83
Poklicna vrtnarska izobrazba	133	6,3
Srednja vrtnarska izobrazba	138	6,6
Višja ali visoka izobrazba smer vrtnarstvo	54	2,5
Univerzitetna izobrazba smer vrtnarstvo	29	1,4
Magisterij, doktorat smer vrtnarstvo	3	0,2
Pridelovalci skupaj	2101	100

Vir: Statistične informacije, 2000.

Iz tabele je razvidno, da je kar 83 % vseh pridelovalcev zelenjave, zelišč, jagod in gojenih gob brez ustrezne izobrazbe. Odstotek vseh proučevanih pridelovalcev, ki imajo poklicno vrtnarsko oziroma srednjo vrtnarsko izobrazbo, je približno enak in se giblje okoli 6 %. Samo 2,5 % vseh proučevanih pridelovalcev je v lanskem letu imelo višjo ali visoko izobrazbo smer agronomija-vrtnarstvo, ter 1,4 % jih je bilo z ustrezno univerzitetno izobrazbo. Izmed vseh 2101 pridelovalcev, pa so samo trije ki so imeli magisterij oziroma doktorat iz vrtnarske smeri.

Ko bo Slovenija članica Evropske unije, se bo moral odstotek pridelovalcev brez ustrezne izobrazbe bistveno zmanjšati in hkrati povečati delež posameznikov, ki bodo imeli vsaj srednjo vrtnarsko izobrazbo. Da pa se bo to res uresničilo, mora država spodbujati predvsem mlade naslednike kmetij, da se bodo odločili za nadaljnji študij. Ti pa se bodo verjetno tudi v prihodnje raje odločali za delo doma, kot pa za študij, saj zaradi prevelikega katastrskega dohodka niso upravičeni do štipendije.

11.7 Uvoz zelenjave

Čeprav v Sloveniji pridelamo veliko zelenjave, še vedno ne zadovoljujemo želj in potreb kupcev, zato mora Slovenija uvažati določene količine zelenjave in to predvsem pozimi, ko v Sloveniji nimamo primernih vremenskih razmer za gojenje zelenjave.

Letna količina slovenskega uvoza je v odvisnosti od obsega domače pridelave in povpraševanja na trgu. Zaradi strukturnega neskladja med pridelavo in potrošnjo v Sloveniji se letno za potrebe slovenskega trga uvozi okoli 50.000 ton zelenjave.

Iz Tabele 8 je razvidno, da je bilo leta 1996 v Slovenijo uvožene kar 39.794.373 kg zelenjave, leta 2000 pa je to število naraslo za več kot 13 ton, in sicer na 53.072.275 kg. Iz tega lahko sklepamo, da se količina uvožene zelenjave v Slovenijo iz leta v leto povečuje.

Tabela 8: Skupni uvoz zelenjave (krompir, paradižnik, čebula, šalotka, česen, por, druge čebule, kapusnice, solata, radič, korenovke, kumare, kumarice za vlaganje, stročnice ter druge vrtnine) od leta 1996 do 2001

Leto	Količina uvoza zelenjave v kg
1996	39794373
1997	46333809
1998	46963146
1999	51492546
2000	53072275
2001 (od 1 do 7 meseca)	36501873

Vir: Gospodarska zbornica Slovenije, 2001.

Za Slovenijo je značilno, da ima svojo zunanjo trgovino z državami Evropske unije zelo dobro razvito, čeprav še ni polnopravna članica Evropske unije. V lanskem letu (leta 2000) je Slovenija uvažala zelenjavo skoraj iz vseh držav Evropske unije, razen iz Irske, Portugalske, Švedske in Finske. Izmed vseh držav Evropske unije Slovenija največ uvažata iz Italije, Nizozemske, sledijo jima še Avstrija, Španija, Belgija, Nemčija, Francija in Velika Britanija.

Uvoz zelenjave iz posamezne države iz leta v leto niha, torej ne narašča, kot bi lahko predvidevali. Če se osredotočimo samo na Italijo, lahko vidimo, da je leta 1998 Slovenija uvozila 24.452.756 kg zelenjave, leta 1999 se je ta količina povečala na 26.211.266 kg. V letu 2000 pa so v Slovenijo uvozili za 3.672.416 kg manj zelenjave kot v letu 1999. To nam prikazuje Tabela 9.

Tabela 9: Količina uvoza zelenjave (v kg) (krompir, paradižnik, čebula, šalotka, česen, por druge čebule, kapustnice, solata, radič, korenovke, kumare, kumarice za vlaganje, stročnice ter druge vrtnine) iz posamezne države Evropske unije od leta 1996 do 2001

LETO/ DRŽAVA	1996	1997	1998	1999	2000	2001(1-7 meseca)
Avstrija	1597758	4509052	4191323	7574540	5234400	1729546
Belgija	1266344	1404408	2328557	1934769	4060070	880287
Danska	210000	44000	133199	158295	176318	201450
Francija	419167	685343	559178	1297650	1157862	347549
Nemčija	237574	317857	316333	62967	2910851	327514
Grčija	205778	792427	801947	567746	135878	60957
Irski	/	/	/	526	/	/
Italija	23612933	24973819	24452756	26211266	22439850	18490113
Luksemburg	912650	162250	260800	191575	238000	353725
Nizozemska	6640466	5778716	6851598	6615870	10344825	8077233
Portugalska	1393	/	/	/	/	/
Španija	3404796	6309879	5455549	5583201	4898094	5012933
Švedska	/	/	/	23016	/	/
Velika Britanija	1285514	1356058	1611906	1271125	1476127	1020566

Vir: Gospodarska zbornica Slovenije, 2001.

Izmed vseh proučevanih vrst zelenjave je Slovenija v letu 2000 uvozila največ krompirja, in sicer nekaj več kot 16.000 ton, skoraj polovico manj, to je okoli 10.000 ton pa je v istem letu uvozila čebule, šalotke, česna, pora, ter drugih čebulnic. Zelo presenetljiv podatek je, da je v proučevanem letu uvozila malo manj kot 8.000 ton solate in radiča. Kljub temu, da se v Sloveniji pridelava zelo veliko krompirja, solate in radiča je morala uvažati te pridelke. Vendar moramo poudariti, da je uvoz teh pridelkov predvsem pozimi, ko v Sloveniji nimamo primernih vremenskih razmer za gojenje zelenjave.

Tabela 10: Količina uvoza posameznih vrst zelenjave v Slovenijo iz držav Evropske unije v letu 2000

Vrsta izdelka	Količina uvoza v kg leta 2000
Krompir	16327039
Paradižnik	7328062
Čebula, šalotka, česen, por, druge čebule	10109539
Kapusnice	3312136
Solata, radič	7915763
Korenovke	3382717
Kumare, kumarice za vlaganje	1226983
Stročnice	124061
Druge vrtnine	3345975

Vir: Gospodarska zbornica Slovenije, 2001.

11.8 Izvoz zelenjave

Skupna kmetijska politika poskuša neskladje med ponudbo in povpraševanjem v Evropski uniji reševati tudi z izvozom. Ugotovili smo, da Slovenija uvozi okoli 50.000 ton zelenjave letno, izvozi pa okoli 1.000 ton. Izvažata predvsem v Avstrijo, Italijo, Nemčijo, Belgijo in Veliko Britanijo. Letni izvoz zelenjave se je od leta 1996 do leta 1998 povečeval, potem pa je začel znatno upadati. Padec izvožene zelenjave je bil od leta 1998 do leta 2000 kar za 398.574

kg. V istem obdobju pa se je uvoz povečal za 6.109.129 kg (Gospodarska zbornica Slovenije, 2001). Iz teh podatkov lahko trdimo, da je bila in da tudi bo Slovenija neto uvoznica zelenjave.

Izvoz zelenjave po prvem zagonu in velikih prizadevanjih za povečanje izvoza je zadnji dve leti stagniral. Slednje je lahko posledica dobre prodaje na domačem trgu in slaba letina. Izvoz je cenovno nezanimiv, poleg tega pa zahteva dodatno znanje in delo, ter velika vlaganja v trg.

Tabela 11: Količina izvoza v kilogramih (krompir, paradižnik, čebula, šalotka, česen, por, druge čebule, kapusnice, solata, radič, korenovke, kumare, kumarice za vlaganje, stročnice ter druge vrtnine) v posamezne države Evropske unije od leta 1996 do 2001

LETO/ DRŽAVA	1996	1997	1998	1999	2000	2001 (od 1 do 7 meseca)
Avstrija	68696	103184	138610	215688	112940	52446
Belgija	/	/	/	/	6000	46714
Francija	68247	16142	36403	23523	/	/
Nemčija	4630	9656	45887	32596	36003	6381
Italija	933884	1082317	1096287	604936	700142	89068
Nizozemska	33548	20727	3472	27250	/	/
Velika Britanija	/	/	/	21100	67000	23000

Vir: Gospodarska zbornica Slovenije, 2001.

Izmed vseh petnajstih držav članic Evropske unije, je Slovenija izvažala doma pridelano zelenjavo samo v sedem držav članic Evropske unije. To je popolnoma razumljivo, saj je Slovenija neto uvoznica zelenjave, zato ne more doma pridelano zelenjavo izvažati v vse Evropske države. Iz Tabele 11 je razvidno, da je Slovenija v letu 2000 največ izvažala prav v Italijo, od koder je tudi največ uvozila. Zelo veliko pa je tudi izvozila zelenjave v sosednjo Avstrijo.

Tabela 12: Količina izvoza posameznih vrst zelenjave iz Slovenije v države Evropske unije v letu 2000

Vrsta izdelka	Količina izvoza v kg leta 2000
Krompir	73000
Paradižnik	23100
Čebula, šalotka, česen, por, druge čebule	/
Kapusnice	29020
Solata, radič	/
Korenovke	245470
Kumare, kumarice za vlaganje	/
Stročnice	/
Druge vrtnine	551495

Vir: Gospodarska zbornica Slovenije, 2001.

Pridelovalci zelenjave v Sloveniji največ pridelajo kapusnic (zelje, ohrovt, rdeče zelje,...), izvozijo pa največ korenovk. V lanskem letu (letu 2000) so v države članice Evropske unije izvozili kar 245.470 kg korenovk (korenček, zelena, perteršilj, rdeča pesa, rdeča redkev, črna redkev, repa, podzemna koleraba), kapusnic pa samo 29.020 kg.

12 POSLEDICE VSTOPA V EVROPSKO UNIJO ZA PRIDELOVALCE ZELENJAVE

Na razvoj kmetijstva bodo v prihodnje vplivali dejavniki zunaj te dejavnosti: ponudba delovnih mest na podeželju, tamkajšnja infrastruktura, splošen odnos do podeželja in makroekonomska stabilnost. V prehodnem obdobju so se ljudje na podeželju kmetijstva oklepali predvsem zaradi socialne varnosti. Če se bo gospodarstvo še naprej razvijalo uspešno, te potrebe ne bo več (Kranjec, 2001, str. 22).

Vključitev Slovenije v Evropsko unijo bo imela za slovenske pridelovalce zelenjave velike posledice, zato zahteva od nas hitro in hkrati dobro pretehtano izpeljavo potrebnih ukrepov v času, ki nam je dotlej še preostal. Nesporno je, da je odločitev, da gremo v Evropsko unijo, pozitivna zaradi industrije in možnosti razširitve trga, vendar le pri kakovostnih izdelkih. Vendar bi bilo naivno pričakovati, da bodo slovenski pridelovalci zelenjave kaj pridobili, ker je proračun Evropske unije pri kmetijstvu zelo neusklajen. Še bolj nesmiselno pa je načrtovati, da bi lahko prodrli na evropski trg z majhnimi količinami, pa čeprav visoke kakovosti.

Za slovensko zelenjavo lahko rečemo, da je pridelana na zelo zdrav in okolju prijazen način. Ob pomoči države je treba vse napore vložiti v promocijo, sami pridelovalci pa se bodo morali ustrezno organizirati in se potruditi na določenih ciljnih trgih. V državah Evropske unije imajo organizacije proizvajalcev, ki skrbijo za prodajo proizvodov, v Sloveniji pa se takšne organizacije šele uvajajo. Pri nas poznamo predvsem združenja pridelovalcev ekološke oziroma integrirane pridelave zelenjave.

Veliko več pozornosti bo treba nameniti slovenskemu trgu zelenjave, ki je nepregleden zaradi razdrobljenosti kmetij, velikega deleža neevidentirane pridelave, potrošnje in prodaje, slabega nadzora in slabih evidenc. Ena največjih slabosti je prevelika razdrobljenost slovenskih kmetij, ter premajhne površine zemlje, namenjene za pridelavo zelenjave. Zaradi razdrobljenosti je kmetijsko zemljišče težko obdelovati na sodoben, kakovosten in ekonomičen način. V Sloveniji je zelo malo kmetij, ki imajo velike površine zemlje (nad 5 ha), namenjene za gojenje zelenjave. Večinoma so mešane kmetije, ki pridelujejo zelenjavo in redijo govedo. Ob vstopu Slovenije v Evropsko unijo pa se morajo slovenske kmetije specializirati za eno kmetijsko dejavnost. Najbolj ekonomično bi bilo, da bi zmanjšali razdrobljenost slovenskih kmetij s pomočjo komasacije (združevanje zemlje), s tem bi se zmanjšali stroški pridelave zelenjave in povečala produktivnost.

Evropa zelo poudarja okolju prijazno pridelavo vseh kmetijskih pridelkov. Zato so tudi v Sloveniji začela nastajati združenja pridelovalcev zelenjave, tako integrirane kot tudi ekološke. Posamezniki, ki se odločijo za takšen način pridelovanja, se včlanijo v združenje, kjer dobijo smernice za tovrstno pridelavo zelenjave. Veliko težav pri vstopu Slovenije v Evropsko unijo bi lahko bile tudi nepopolne evidence. Vendar ta problem ne nastane pri ekoloških ali integriranih pridelovalcih zelenjave, kajti ti morajo vsak dan voditi dnevnik kmetije (koliko so posejali, posadili, prodali na določen dan). Ta problem predvsem nastopi zlasti pri pridelovalcih, ki pridelujejo na konvencionalni način, kajti tu ni potrebne nobene dnevne evidence pridelave.

Z vstopom na evropski trg se bo cena spremenila in trg bodo izgubili vsi pridelovalci, ki nimajo za te trge ustrezne zelenjave. Ustrezna zelenjava pomeni tržno primerno kombinacijo

kakovosti in cene. Za slovenske pridelovalce to pomeni, da bodo morali povečati tako količino kot tudi kakovost zelenjave. Problem bo tudi pri trženju zelenjave. Slovenska zelenjava je kakovostna, a mi tega ne znamo povedati tujini in tujce prepričati o sami tem. Evropske porabnike je treba prepričati, da je slovenska zelenjava zdrava, domače pa, da naj ostanejo zvesti domači zelenjavi. Čeprav domačih porabnikov sveže zelenjave ni problem prepričati k zvestobi, težje bo prepričati tujino.

Slovenske pridelovalce je treba postopoma pripravljati na nove strategije, ki postavljajo v ospredje predvsem dve nalogi, in sicer:

- domači trg pripraviti na novo konkurenco,
- pripraviti se na nastop na svetovnem trgu na vseh področjih zelenjadarstva in trženja.

Z nadaljnjim razvojem pridelave zelenjave je pomembno predvsem izboljšanje konkurenčnosti z višjo kakovostjo, racionalizacijo in modernizacijo pridelovanja ter organizirano promocijo zlasti na tujih trgih.

Z vstopom v Evropsko unijo ne smemo pričakovati velike denarne pomoči. Lahko pa pričakujemo druge vrste pozitivnih učinkov: veliko olajšav, odprt trg za uvoz strojev in traktorjev, priložnosti na ogromnem 340-milijonskem trgu. Obstaja pa velika nevarnost, da bo potem v Sloveniji prevelika količina zelenjave in po bistveno nižji ceni od domače, zato bo treba poiskati tržne niše, na katere bo Slovenija usmerila svojo zelenjavo. Le s takim odnosom bomo lahko našli svoje mesto na svetovnem trgu.

13 SKLEP

Članstvo Slovenije v Evropsko unijo je trenutno najzanimivejša politična tema pri nas in tudi realno pričakovano dejstvo. Slovenija bo imela z vstopom v evropski gospodarski prostor posledice, ki jih sedaj še niti ne moremo v celoti predvideti. Proces približevanja se intenzivno izvaja na vseh področjih. Kmetijstvo bo eno od področij, na katerem lahko pričakujemo največ težav. Uspešno se bomo lahko približali, če bomo dobro poznali njeno zakonodajo in način delovanja.

Za pridelovalce zelenjave prihajajo vedno večje zahteve, ki so odraz dogajanj na svetovnem trgu. Zelenjava je hitro pokvarljivo blago, zato so za ta trg značilna velika nihanja cen in hitre spremembe v ponudbi in povpraševanju. Posebnost tega trga Evropske unije so tudi organizacije proizvajalcev, ki imajo pomembno vlogo pri izvajanju tržnih ukrepov, varovanju okolja in zagotavljanju večje kakovosti pridelkov. Organizacije pridelovalcev so v Sloveniji dosti slabše organizirane kot v državah Evropske unije. Prav tako pa imamo v Sloveniji slabše urejeno trgovanje z drugimi državami in nižjo zunanjetrgovinsko zaščito. Na notranjem trgu ne uporabljamo intervencijskega odkupa in nekaterih drugih instrumentov.

Dejstvo je, da bomo po vstopu v Evropsko unijo prevzeli celoten sistem delovanja tržnih ureditev na področju kmetijstva, zato je bolje, če se začnemo prilagajati temu stanju še pred vstopom, ker bomo tako lahko predvideli vse negativne posledice vstopa in delovanja trga na slovenske pridelovalce zelenjave in se pravočasno pripravili na prihajajoče razmere evropskega trga. Od slovenskih kmetov (in države) pa je odvisno, ali se bodo znali prilagoditi novim razmeram ali ne.

14 LITERATURA

- 1 Anderson Anthony: Evropski dialog. Brussels: Evropska komisija, marec 1998. str. 9.
- 2 Avsec Franci: Pregled kmetijske politike. Ljubljana: Zadružna zveza Slovenije z.o.o., Univerza v Ljubljani Biotehniška fakulteta / Oddelek za zootehniko, 2001. str. 199.
- 3 But Franci: Pričakovanja kmetijstva pred začetkom pogajanj. Evrobilten, Maribor, 1998. 2, str 3.
- 4 Bukovec Sonja: Organiziranost in delovanje Agencije RS za kmetijske trge in razvoj podeželja. Bilten, Ljubljana, 2001. 5, str. 18.
- 5 Erjavec Emil: Slovensko kmetijstvo in Evropska unija. Ljubljana: ČZD Kmečki glas, 1997. str 23 - 133.
- 6 Erjavec Emil, Rednjak Miroslav, Volk Tina: Pregled kmetijske politike: Slovenija. Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano Republike Slovenije, Ljubljana, 2001. str. 184.
- 7 Gosenca Martin: Ureditve kmetijskih trgov v Evropski uniji in Sloveniji. Diplomsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 2000. str. 40.
- 8 Kranjec Samo: Cene kmetijskih izdelkov padajo. Finance, Ljubljana, 27 avgust 2001, str. 22.
- 9 Moussis Nicolas: Evropska unija. Brussels: Evropska komisija, 1999, str 426.
- 10 Nemanič Martin: Reforme skupne kmetijske politike. Diplomsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, september 1999. str. 49.
- 11 Žibrik Neva: Slovensko kmetijstvo in Evropska unija. Ljubljana: ČZD Kmečki glas, 1997. str 290-298.

15 VIRI

- 1 Fruit and vegetables: CAP Monitor. Agra Europe, London, 1998. str. 1 - 5.
- 2 Interni podatki Ministrstva za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano. 2001.
- 3 Koraki do ekološkega kmetijstva. Ljubljana: Uprava Republike Slovenije za pospeševanje kmetijstva (zloženska), 2001.
- 4 Pogajalsko izhodišče Republike Slovenije za področje kmetijstva. Ljubljana: Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, 1999. str. 1,2.
- 5 Statistični podatki. Ljubljana: Gospodarska zbornica Slovenije, 4 oktober 2001.
- 6 Statistične informacije. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije. 311/2000, 12 december 2000.
- 7 Statistične informacije. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije. 324/2000, 22 december 2000.
- 8 Slovenija in Evropska unija. Ljubljana: Služba Vlade Republike Slovenije, september 2000. Str. 40.
- 9 Skupna kmetijska politika Evropske unije.
(URL:http://www.evropska-unija.si/center_evropa/publikacije/zlozenke2.htm), 24.07.2001.
- 10 Vodič po ponudbi kmetij. Ljubljana: Združenje ekoloških kmetov osrednje Slovenije (zloženska), 2001.
- 11 Zelenjava iz integrirane pridelave. Maribor: Združenje za integrirano pridelavo zelenjave Slovenije (zloženska), 2001.
- 12 Zakon o zdravstvenem varstvu rastlin. (Uradni list RS, Št. 82/94)
- 13 109 odgovorov o procesu vključevanja Slovenije v EU. Ljubljana: Urad vlade za informiranje, april 2001. str. 7.

16 PRILOGA

Pridelava zelenjadnic, fižola za zrnje in zelišč v letu 2000

	Pridelovalna površina v ha	Pridelek v t	Pridelek v t/ha
Zelenjadnice, fižol za zrnje in zelišča skupaj	1.822,5	55.386,2	...
Zelenjadnice in fižol za zrnje	1.809,2	55.286,9	...
Zelenjadnice –skupaj	1.746,1	55.213,2	...
Belo zelje-skupaj	449,4	20.730,1	46,1
Rdeče zelje-skupaj	16,5	513,9	31,1
Ohrovt-skupaj	21,7	433,9	20,0
Brstični ohrovt	3,8	36,4	10,1
Kitajski kapus	17,1	367,6	21,5
Cvetača	67,5	1.074,5	15,9
Brokoli	7,9	270,4	34,4
Kolerabica	8,0	194,2	24,3
Solata-skupaj	196,8	5.322,0	27,0
Endivija	68,6	1.875,9	27,3
Radič	114,1	2.073,0	18,2
- glavniati	78,1	1.448,3	18,5
- siljeni	19,3	432,3	22,5
- za rezanje	16,7	192,4	11,5
Motovilec	23,3	205,4	8,8
Špinača	20,6	278,3	13,5
Blitva	3,6	71,9	20,1
Korenček	40,6	1.216,7	29,9
Zelena	13,0	456,3	35,0
- gomolj	12,2	430,4	35,3
- listnata	0,9	25,8	30,4
Sladki komarček	0,6	8,4	13,3
Peteršilj	10,5	189,8	18,1
Rdeča pesa	68,3	1.937,7	28,4
Redkvica	2,9	50,6	17,6
Redkev	6,5	186,3	28,9
Podzemna koleraba	22,1	697,2	31,5
Repa	53,9	1.900,7	35,2
Paradižnik	57,2	2.376,7	41,6
Paprika	146,0	5.128,1	35,1
Feferoni	9,0	139,9	15,5
Jajčevce	7,6	216,7	28,6
Melone	5,6	147,7	26,2
Lubenice	15,5	478,3	30,8
Kumare	49,4	1.666,4	33,7
- za vlaganje	28,3	771,2	27,2

- za solato	21,1	895,2	42,5
Bučke	11,6	286,1	24,6
Čebula	134,3	3.749,9	27,9
Šalotka	1,2	14,5	11,6
Česen	2,8	26,2	9,2
Por	16,5	503,8	30,5
Fižol za stročje	19,7	176,9	9,0
- visoki	7,9	90,7	11,4
- nizki	11,7	86,2	7,4
Bob	0,2	0,9	3,8
Grah	4,1	26,3	6,4
Šparglji	11,5	62,0	5,4
- zeleni	2,0	12,5	6,2
- beli	9,5	49,5	5,2
Hren	16,4	119,4	7,3
Fižol za zrnje	63,1	73,7	1,2
-visoki	51,2	40,8	0,8
-nizki	11,9	33,0	2,8
Zelišča	13,3	99,3	7,5

Vir: Statistične informacije, 2000.